

Издава на 15 и на 30 съ-
вѣтъ мѣсѣцъ.

Писма, статии и дописки
са испроваждаѣ до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Р.
Бажкова въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до кн.
„Промышление“ въ Ц/градъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникътъ е :

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сѣчка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* *

Учете са, мои птички,
Пишете, четете,
И своята малка глава
Съ разумъ напъжнете!
Настанаха вече времена,
Въ които не може
Ни хитриятъ, ни подниятъ
Свѣтътъ да излъже,
Нито може пакъ глупецътъ
Да дрѣме, да спава,
Защото днесъ и самъ господъ
Готово не дава.
Учете са, мои птички,
Четете, мислете,
И бързайте по-раничко
Да са просвѣтете!
Днеска умътъ и разумътъ
Свѣтътъ управляватъ,
А думите „да“ „ако“
Гладни лѣгатъ, ставатъ.
Науката напредъ крачи,
На раздава злато, —
И говори: „умното ще
Да бѣде богато.“
Учете са, мои птички,
Питайте са дружино,
И богъ ще ви даде сичко,
Щото ви е нужно!

ТРИ КАРТИНИ ИЗЪ БЪЛГАРСКИЯТЪ ЖИВОТЪ.

„Мамино то дѣтенце.“

II.

Когато Неновата половина душа сѣднала до
дѣсното колѣно на своятъ съпругъ, то изпуснала
двѣ доволно силни издъхания, които имале извън-
рѣдно сходство съ издъханията на оные животни,
за които азъ говорихъ вече въ първата глава, или
съ издъханията на оные присноблагенни кадугере,
които сѣ имале щастие да изѣдатъ една ока фа-
сулъ, единъ саханъ съ джуркашъ бобъ (полѣянъ
отгоре съ една добра пропорция дървено масло) и три

литри шарапова риба, и да испиятъ двѣ оки бѣло и
една ока червено вино. Изъ сичко са видѣло, че
гениялната економка не обича голѣмите горѣщини,
отъ които нейното мазно тѣло изпущало голѣмо ко-
личество потъ, а тоя потъ доволно чѣсто е нака-
валъ даже и Нена-чорбаджи да си затѣка носѣтъ.

— Горѣщо ли ти е? попиталъ Нено.

— Горѣщо ми е, отговорила Неновица.

— А поспя ли? попиталъ Нено.

— Проклѣтата горѣщина ми не даде да заспа,
отговорила Неновица.

— Подлѣгни малко при мене.

— И при тебе е горѣщина.

— А ти иди подъ голѣмиятъ кестенъ.

— И тамъ е горѣщина. А защо ти не кажешъ

да пресвѣчатъ голѣмиятъ кестенъ? Десетъ кола дърва
ще да натовариме . . . Той вече не ражда . . .
Охъ, горѣщина! Попъ Илиа прочете въ евангелието,
че сѣко дърво, което не принася кестене трѣба да
са отсѣче и да са изгори . . . Проклѣтите мухи са
вовиратъ въ носѣтъ ми.

Послѣ тие важни разговори, които имале тѣ-
ждественно сходство съ текстътъ на катихизисътъ,
т. е. които са състоѣле само отъ вопросы и отъ от-
говори съ доволно малки исключения и съ доволно
практически заключения отъ страната на еконо-
мическата жена, двата съпруга захъркале така ща-
стливо, щото вулканътъ са разярилъ до послѣдните
границы, захваналъ да работи дѣятелно и лавените му
потоци биле до толкова изобилни, щото ако неща-
стните градове Геркуланъ и Помпея да би са премѣ-
стили даже и на върхъ Неновата брада, то и въ та-
кавъ случай тѣхната съдбина би била печална; а
между двѣте алени устници на Неновица, които
лѣжѣже по срѣдата на двѣ бѣли полушария, про-
исходило нѣщо неопредѣленно, което имало малко
сходство съ оные духала, съ които са служатъ само
калайджиите . . . Въ това сѣщо време Иванъ, който
билъ доволно бързъ човѣкъ, изпълнилъ три доволно
тѣжки обязанности: първо, той отишълъ при работ-
ниците, казалъ имъ да работатъ по-скрчено, изгѣл-
далъ по-старите кръвнишки, рѣкалъ нѣколко на-
пљончени думи на младите, подмигналъ нѣколко
пѣти на по-хубавите и засукалъ мустаките си; вто-
ро, той намѣрилъ господарскиятъ синъ, койго го
нилъ въ една ливада чуждите гѣски, помогналъ му
да имъ изкуба перата, казалъ му да иде при ба-
ща си, че той (Иванъ) е намѣрилъ гнѣздо отъ ко-

сере и пр. и пр.; третио, извадилъ изъ кладенецътъ ковата, въ която са намирало едно доволно голѣмо стъкло съ гюловица, и дошълъ при своятъ по вѣлителъ.

— А дѣ е гнѣздото? Дѣ е врабчето? Ти ми каза, че татко е хваналъ врабченце . . . Дѣ сж ко-серете? Иванъ кованъ, цигански топанъ . . . Иване бре, магаре бре, качи са на черешата и набѣри ми малко черешки! Дай да ти са кача. Чѣкай . . . Ти си монятъ копъ . . . Въ твоята глава, казва татко, мжтатъ еребиди . . .

Послѣ тие благодѣтели изрѣчения, съ които са отличаващъ почти сичките галени, отгояени и отхраниени чорбаджийски дѣца, Никола воврѣлъ дѣс-пнятъ си кракъ въ джебътъ на Ивана, хваналъ са за рамото му и пожелалъ да го вжсѣдне; по ма-копитающето са нищо, което неочѣквало подобна бомбардировка, шавнало и чорбаджийското дѣте паднало на земята. Произлѣзла доволно живописна сцена. Измаменниятъ херой изрѣвалъ, като закланъ, хваналъ нищото за ржката и заханалъ го за на-лепѣтъ до толкова искусно, щото доволно голѣмо количество кржвъ влѣзла въ устата му и почугуркала по брадата му. Чорбаджийката са пробудила.

— Какво е? Що е? Кой ти раскржжави устата? питалъ вулканътъ и по лицето му тѣкле едри капки потъ.

— Ела, мами, ела сине! Кажи ми кой ти раскржжави устата? Не плачи, сине! говорила нѣжната майка и протѣгала са така сладострастно, щото, ако Нено да не би почесалъ бѣдрото си, даже и самъ Юпитеръ би са преобразилъ на лебедъ или ба-ремъ на бѣло биче.

— И-и-и-ванъ, Иванъ, ма х-ла-ласна. О-ле-леле, мам-мам-ко, убихъ са, говорилъ чорбаджийскиятъ синъ и лицето му било червено, като бужуръ.

Вулканътъ и неговата благочестива сжпруга са разярили до такава степенъ, щото Иванъ, който упо-трѣблялъ сичките си сили да имъ докаже своята невинность или да имъ разясни, че кржвта, която са намира въ устата и по брадата на синътъ имъ, е негова собственность, билъ джлженъ да претърпи кораблекрушение и да иде на „рѣкахъ Вавилон-скихъ да плаче аллилуия.“

Въ това време Никола ималъ повече отъ ед-найсетъ години, ако майка му, като сѣка майка, която желае да бжде млада, и да говорила, че на спасов-денъ му са е испжлнило деветѣото лѣто. — „А азъ мисла, говорила нѣкоя нейна роднина или нѣкоя нейпа приятелка, че той е малко по-голѣмичекъ.“ — „Ако не вѣрвашъ, то-питай попъ Илия,“ отговаряла майката. — „А попъ Илия ли го кржсти?“ питала приятелката. — „Кржсти го попъ Иванъ Славѣйтъ,“ отговаряла родителницата. — „А нема ти не знаешъ, че попъ Иванъ не служи и не кржшава повече отъ десетъ години?“ говорила немило-сжрдната критичарка, която имала слабостъ да не разбира, че хубавите жени не обичатъ противорѣчия и въ други отношения. — „Какво попъ Иванъ? За какво и защо ми е твой попъ Иванъ? Азъ не ща-

нито да зпая за попъ Ивана. За попъ Ивана и за попъ Желѣзка е срамота и да говори човѣкъ, гово-рила чорбаджийката, като сѣки човѣкъ, който иска да замаже захващаниятъ разговоръ и да му ладе друго направление. — Знаешъ ли ти какво сж на-правило попъ Иванъ и попъ Желѣзко на велик-денъ въ новата черкова? Напили са и двамата и дошли да служатъ на втора пасха . . . „Мржнъ, мржнъ, мржнъ,“ казва единътъ. „Мржнъ, мржнъ, мржнъ,“ чете други-ятъ. Смѣхъ! . . . А попъ Илия глѣда изъ олтарѣтъ и ка-зва: „Назююкале сте-са и двамина, като копаче, мои драгоцѣнни пастири черковни!“

Но както и да е, а Николчо са родилъ въ 1849 година, на спасов-денъ, по 12 часѣтъ презъ по-щѣта. Бабата, която му е отрѣзала пѣпѣтъ, е и до-днесъ още жива, слѣдователно който желае да са увѣри въ справедливостта на монте думи, той трѣба да иде въ Казанлъжъ, да заповѣда въ новата чер-кова и да попита жива ли е баба Ерина, която мѣси просварите. Ако му кажатъ, че е жива, той трѣба да купи една литра гюлова ракия, да влѣзе въ мжничкото одайченце, което са намира при вратата на митохѣтъ, да почерпи старата жена и да ѣ пред-ложи нѣколко вопроса изъ казанлъжската хроника. Трѣба да ви извѣста и това, че вие не трѣба да ходите при баба Ерина въ петакъ, защото въ про-дължението на тоя денъ тя пече своите просварки и не пие. Ако влѣзете въ нейното кѣиошенце въ пе-дѣля послѣ черкова, то тя ще да ви покани да сѣднете, ще да ви са оплаче отъ неблагодарностите на свѣтътъ, ще да ви каже нѣколко соленички из-ражения за епитропете и за младиятъ попъ и ще да ви раскаже нѣколко твжрде сжблзнителни исто-рии изъ казанлъжската история. „За кой Николчо ма питашъ ти? Не-за Неновъ Николчо ли? И той е харскзинъ, какавъто е и баща му. Когато имъ бабувахъ, то ми дадоха дѣвѣрмиличета, дѣвѣ бжклици съ вино, една половница съ ракия и една тѣсна и дебѣла кър-пица. Богати хора! Да имъ са не види и богатство-то, и главата! Николчо са роди лесно. Въ онова време азъ бѣхъ още млада и знахъ добре своятъ занаятъ. Сега не чина за нищо. Ако да не би ми помагала Мариамна калугерката, то и просвари не би могла вече да пека . . . Но добрите хора ма не оставятъ. Преди една педѣля азъ оженихъ едно ергенче и добихъ една жжлтица. Преди да са пока-лугера, азъ живѣхъ по-лесно. Сега са не може. „Калугерките не трѣба да са занимаващъ съ свѣт-ски работи,“ казваше лани младиятъ учителъ, който направи грѣхъ съ Кузмановото момиче . . . Николчо бѣше здраво дѣтенце, — не плачеше и спѣше по-цѣлъ денъ и по-цѣла нощъ. Леля ви Пелагия, игу-меницата, казва, че ако едно дѣте спи много, то слѣдъ време става лениво и „развали пжртина,“ а ако спи по малко и ако плаче и дене и поще, то бива пжргаво и разумно момче. Азъ ви казвамъ, че това не е така. Николчо бѣше мирно и сжбливо дѣте, а сега сжбаря и звѣздите отъ небето! . . . Ка-кво не прави галенето! Азъ мисла, че отъ него нѣ-ма да са роди ни сухо, ни сураво. Ако са не удави

нейде, то ще да бъде обѣсенъ . . . Умните хора казватъ, че „попските синове сѣ дяволски унуки,“ а азъ ще да ви кажа, че чорбаджийските синове могатъ да туратъ подъ петата си и унуката на дѣда ви сатана. Кой ходи изъ градътъ да чапканува? — Чорбаджийските синове. Кой закача младите калугерки и кой прескача презъ манастирските дуваре? — Чорбаджийските синове. Кой са килка пиянъ по кръчмите и кой спи въ кавенетата? — Чорбаджийските синове.“

Но да оставиме баба Ерина, защото нейна младостъ има обичай да напада не само на онова, щото е младо и зелено, а и на нашите манастирски свѣтнини, ако тя сама презъ своята младостъ и да е имала не помалка пропорция всевъзможни грѣхове даже и отъ калоферските свѣтйици, и да потърсиме по-безпристрастенъ материалъ за нашата психология.

Въ 1849 г. Нено-чорбажи, който са старалъ съ сичкото си сърце да добие и послѣдната пропорция отъ домашната тишина и да заплати за нея каквато и да би му поискале цѣна, добилъ еднороденъ синъ. О-о-о, появението на тоя синъ е имало важно влияние на сичкиятъ неговъ животъ! Щомъ Николчо са появилъ на бѣлъ свѣтъ, то Нено са свилъ на двѣ дъги предъ своята властолюбива жена и станалъ неинъ безотвѣтенъ робъ и всепокорѣнъ слуга. Съ една дума, неговата тишина и спокойствие са продължавале даже и въ онова време, когато нагряжките на жената ту принале жълтникавъ видъ; той захващалъ да намира приятности, тишина и спокойствие даже и въ своеволието на жената си . . . Николчо билъ воведенъ въ християнското стадо, както видѣхме вече изъ разказътъ на самата родителница, отъ попъ Ивана Славѣйтъ, а неговъ възприемникъ станалъ Никола Искрата, който е извѣстенъ повече подъ име „далъ Колю, зелъ Колю.“ Послѣдната титла байо ви Колю е получилъ отъ цѣлото казанлъшко гражданство, и получилъ я е заслужено. Трѣба да ви кажа и това, че ни една титла подъ ясното небе, която са е давала когато и да е даже и на руските генерале, не са е прилѣпнала до своятъ господаринъ до толкова тѣсно, до колкото прѣкорътъ „далъ Колю, зелъ Колю“ е отговарялъ на своето назначение. И наистина, ние знаеме твърде добре, че множество генерале сѣ добили своите титли не за това, защото сѣ били способни, а за това, защото тѣхните солдате сѣ умирали безъ страхъ; а нашъ Колю Искрата са е борилъ противъ грубото човѣчество и съ мъжество, и съ постоянство, и безъ ничия помощъ, и неговото изрѣчение „далъ Колю, зелъ Колю“ е имало важни послѣдствия не само за Казанлъкъ и за казанлъшките вдовици, но и за спая търговска наука, която са нарича бухалтерия. Казанлъжчене говорятъ, че ако Колю Искрата да би са главилъ баремъ за единъ месецъ въ всемогъщата контора на барона Родшилда за бухалтеръ, то негово сиятелство непременно би било избрано за министъръ на финансията въ Франция, защото въ сегашниятъ деветнайсети вѣкъ произвѣденията на Калифорния сѣ много по-важни, нежели великите сж-

ображения на Роберта Тюрго и политико-економическите теории на Адама Смита. Да ви разкажа сега какви сѣ били заслугите на Никола Искрата, които сѣ му пожертвовале гореказанната титла. Една година почтенните казанлъжчене избрали Искрата за секретаринъ на общината и повѣрили му градските сумми. Искрата пожелалъ да са отличи, т. е. добилъ воля да докаже на своите сжграждане, че тие не сѣ погрѣшили, ако сѣ избрали именно него за дѣловодителъ на общественните дѣла. Той купилъ дебѣли тефтере, далъ на сѣки отъ тѣхъ особено название и захваналъ да пише „далъ Колю, зелъ Колю,“ а когато са свършила годината и когато „далъ Колю, зелъ Колю“ си подалъ смѣтките, то казанлъжчене раззинале устата си и опулили очите си.

До петгогодишниятъ си вѣзраст Николчо, малкиятъ Николчо, кръщеникътъ на голѣмниятъ Николчо, не изнесалъ предъ свѣтътъ нищо особено. Единственното негово отличие, което било забѣлѣжено въ продължението на тие петъ години, и то не отъ казанлъжчене, а отъ собственното семейство на бѣщациятъ гражданинъ, са заключало въ това, че госпожа Неновица захванала да посрѣща своятъ найжайши повѣлителъ неопрана, несрѣсана и неомита. Но и това явление подѣйствовало на Нена успокоително. Когато той срѣщалъ жената си съ разрошавенна глава или съ различни бѣлѣзи по дрѣхите, то са радвалъ и обяснялъ самъ на себѣ си: „Който има наследникъ, той трѣба да пѣсти и да ходи непракъ и неомитъ . . . Майка е! . . . А какво ангелско выражение са е появило у нея на лицето! . . . Тя е по-умна отъ мене. Азъ трѣба да я слушамъ и да изпълнявамъ волята ѣ. Ако да не би била тя, то азъ днесъ не би ималъ толкова пари.“ Послѣ тие разумни разсѣждения Нено са рѣшилъ съ сичкото си сърце и душа да дебѣлѣе и да не обръща внимание на нищо и на никого. Разбира са, че и това рѣшение са случило не безъ малка борба. Когато единъ денъ Неновица му казала просто и ясно да мѣлчи, да слуша и да ѣ не противорѣчи, то у него са появило едно малко и невинно самолюбие, но то било не твърде дълготрайно. Слѣдъ малко време жената му, безъ никакви церемонии, захванала да го води за юралчето камъ неговите домашни обязанности, а той вървѣлъ спокойно, не риталъ и не хапалъ, защото неговата душа не желала нищо друго, освѣнъ тишина и спокойствие. Пъзъ сичкото това, щото ви казахъ по-горе, ние сте успѣле вече да са убѣдите, че Николчо са е воспиталъ исключително подъ ръководството на майка си, която са е старала да му внуши само една, исключително една идея, че сѣки разуменъ човѣкъ е обязанъ да разбогатѣе и да има много, защото сиромашията не чини нищо калнавъ грошъ. Тая идея са насаждала въ младата глава и чрезъ различни приказници, и чрезъ различни сѣбѣти, и чрезъ различни примѣри изъ дѣйствителниятъ животъ.

Когато Николчу чукнала седмата колѣда, то родителите му го завѣле въ училището и предаде го въ ръцете на знаменитиятъ въ онова време казанлъшки

педагогъ, който е знаелъ не само да учи по папанидата, а и да пѣе въ черкова. Името на тая знаменита личностъ е било даскалъ Славе, — и нищо полече. Сичкиятъ градъ го е знаелъ подъ това име. Когато веднашъ било изпроводено изъ Пловдивъ такова едно писмо, което било подписано „Мусекословеснѣйшему господину кирию кирию Славе,“ и когато това писмо било занесено на попъ Иванъ Славѣйтъ, то негово христолубие са разскрѣпило и казало: „Азъ не съмъ мусекословеснѣйши и името ми е Иванъ. Това писмо е за даскалътъ.“ Мнозина разказватъ, че това произшествие е станало не по погрѣшка, а съ зло намѣрение. Разносвачтъ на писмата, който билъ „дьяволъ човѣкъ,“ искалъ да са поприсмѣ на дѣда по па и на неговата музика, която въ времето на „Со-страхомъ божи“ приличала на хрюкане. И въ Казанлъкъ има дяволе хора! Но както и да е, а мусекословеснѣйши Славе приналя чорбаджийското дѣте съ отворени обятия, далъ му нова папанида, на която било написано † (крѣсти, боже, помагай) а б в г д и пр., и накаралъ го да цѣлуе дебѣлата рѣка на баща си и бѣлата рѣчица на майка си, която приличала на Захарски симидъ.

— Не бийте го, даскале! казала пѣжната родителница и повдигнала вѣждите си. — Той е единъ у майка.

— Не карайте му са яко-яко, притурила ленивата и вѣздихнала тѣжичко.

— Азъ бия само царвулановците, отговорилъ даскалъ Славе съ достоинство. — Ако за едно дѣте е пужна тояга, то за друго стигатъ и нѣколко думи. Не грижете са. Отъ Стояновите момчета е проплакалъ сичкиятъ градъ, а азъ до тая минута и съ пѣрстъ не съмъ ги побутналъ. Чорбаджийското дѣте са не бие . . . Ако да не би биле чорбаджие, то сиромашките дѣца би останале пукале. Кой са грижи за душата на учителите? Чорбаджие. Кой поддържа божните храмове? Чорбаджие. А съ какви очи ние ще да поглѣдаме биещите чорбаджийски дѣца, когато тие порастатъ и когато станатъ и сами чорбаджие? Кукувицата не е още испила умътъ и на даскалете.

Послѣ тие убѣдителни доказателства, добрите родители са вѣрнали назадъ, а Николчо останалъ въ разсадникътъ на образованието да срича и да събира умъ и разумъ. Той са училъ до толкова добре, щото слѣдъ четири години, или въ онова време, въ косто ние го намираме че скуба чуждите гѣски и че лови врабчета, той знаелъ вече и „Помилуй мя боже,“ и „Вѣрую.“ Неговото поведение било така сѣщо достойно за уважение. Ако Николчо и да билъ още твърде малакъ, но той билъ вече въ състояние да разбере мнѣнията на майка си и понятията на учителтъ си за много предмѣти, и пожелалъ да играе между сучениците си такива сѣщо роли, каквито игралъ баща му между казанлъшките граждани, а майка му между кумите и сватите. Но съществувало ли е между бащата и сина сѣщо сѣщественно психологическо сходство? — Ни най-малко. Ако Нено и Неновица биле лениви и

неподвижни, то тѣхното дѣте било живо и пѣргово; ако Нено и Неновица биле благоразумни и любители на тишината и на спокойствието, то синътъ имъ билъ пернатъ и любитель различни приключения; най-послѣ, ако родителите обичале да трупатъ богатства, то синътъ имъ обичалъ да ги ѣде. Съ една дума, единственното сходство, което съществувало между родителите и дѣтето, са заключавало въ това, че сѣки отъ тѣхъ обичалъ да държи главата си високо, да говори повѣлительно и да изисква отъ ближните си любовъ и почитание, чегато тие двѣ душевни движения сѣ прѣсно сирене! Такова е било дѣтенството на нашиятъ херой, за юношеството на когото азъ ща да ви разкажа въ слѣдующите глави.

(Продължава са .

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Подъ име скитающа са народи ние подразумѣваме оне живи сѣщества, които са мѣстатъ отъ едно мѣсто на друго, т. е. които пѣматъ постоянно жителство. Такива сѣ и нашите тессалийски грѣци, които посатъ названне власи и които са скитатъ съ своите стада по сичка Европейска Турция. Но тие народи са напратъ не на еднаква степенъ въ своето развитие. Така напратъ, ние напрате голѣмо различие между нашите власи и между диваците въ Австралия. Да кажеме понапредъ нѣколко думи за пѣрвите, които повечето пати са занимаватъ съ скотоводство и между които са напратъ богати и сиромаси. Ние знаеме даже, че между скитающите са пастушески народи съществуватъ отдѣлни личности, които предоставяватъ сичките тѣжки работи на робовете, а сами са наслаждаватъ отъ своето богатство. Богатите овчере и говѣдаре владѣятъ многочислени стада, които са пасатъ отъ тѣхните робове. Тие робове сирѣжатъ вѣлната, продаватъ кожните и мѣсото, приготвяватъ отъ кожните дрѣхы и жилища и стараятъ са да удовлетворатъ сичките потребности на своятъ господаринъ, които имъ дава хлѣбъ и спрене. Тие скитающа са народи или племена стоятъ много по-високо въ своето развитие, нежели тѣхните африкански или американски братия. Подобни племена сѣ съществувале още въ най-древните времена. Еврейските патриархи, Аврамъ, Исаакъ и Яковъ, сѣ биле богати овчере, които сѣ имале многобройни стада и множество робове и робини. Както богатите, така и сиромасите, живѣятъ въ голѣми вѣлени или кожени шаторе, които са отличаваатъ между себѣ си само по-голѣмпната. За постѣлки имъ служатъ кожи отъ закланите животни или вѣлени черджета. Стадата са пасатъ около шаторете, а ако тревата остане малко, то сичко са пренася на друго мѣсто. Изъ множество факти са види, че старовременните мидяне, египтяне, евреи, индийци и др. сѣ живѣле не друго-яче. Изъ съхранившите са до сега древни индийски поеми са види, че индийците пѣкога са сѣ населяле вѣзвѣшенността Памера, — която е най-високата мѣстностъ на земното кълбо, — близо до рѣката Оксусъ. Тие наричале себѣ си арии (превѣсходящи) и считале са за благородни и за най-добри на свѣтътъ. Слѣдъ време тие пастуше-

ски племена, — които, като сѣки скитници, имале страсть да се мѣстятъ отъ едно мѣсто на друго, — отишли на югъ и на западъ и поселили се по брѣговете на р. Индъ, дѣто захванале да живѣятъ въ постоянни жилища. Слѣдъ много години тие захванале да са наричатъ индийци за това, защото населяле роскошните долини на величественната рѣка Индъ. Днешните учени, които основаватъ своите заключения на индийските баснословни разкази и поезии, мислятъ, че на тая долина са е появила първата цивилизация, която слѣдъ време са предала на мидяните и на персите. Ние не раздѣляме тѣхното убуждение. — Народътъ, който е билъ намѣренъ отъ арийците по брѣговете на Индъ, са сѣстоялъ отъ такива хора, които имале темноцвѣтна кожа, които биле сурови и жестоки и които биле твърде тѣпи (?). Арийците захванале съ тѣхъ ожесточени войни, и тие нещастни племена биле отчасти истребени, отчасти прогонени въ обширните гори, а отчасти поробени окончателно. Праунуците на тие племена и до днесъ още населяватъ доволно обширни пространства въ тая земя, но презиратъ са и прислѣдватъ са твърде жестоко. Мнозина мислятъ, че оная презираема индийска каста, която носи название пария, е сѣставена така сѣщо отъ първобитното народонаселение, което е било гонено и прислѣдувано отъ арийците; но нѣкои факти ни заставляватъ да опровергнемъ това заключение и да мислимъ, че първобитните индийски народи, които сѣ населяле брѣговете на Индъ преди да дойдатъ арийците, сѣ оние черни племена, които и до днесъ живѣятъ изъ горите на полуостровътъ отъ дѣсна та страна на Гангъ. Колкото за парите, които населяватъ градовете, тие сѣставляватъ смѣсъ отъ различни касты, които живѣятъ въ Индия, нежелай чиста или първобитна порода. И наистина, индийците, които сѣ прегрѣшили предъ нравствените трѣбования на своята каста, са считатъ за нечисти и изгонватъ са изъ обществата. Тѣхъ не приематъ ни въ една каста, слѣдователно тие принадлежатъ на най-презрѣвниятъ класъ, който носи название пария (отвѣржени). Преселението на арийците въ областите на Индъ са е извършило около три хилядолѣтия преди рождество Христово. И така, даже и оная народност или каста, която, спорѣдъ както говорятъ учените мъже, е била разсадница на цивилизацията въ сѣрка Индия (даже и по сѣчкитъ свѣтъ), са е направила най-напредъ на твърде ниска степенъ, т. е. представляла е скитническо племе. Китайците, които, по думите на учените, сѣ монголско происхождение, сѣ биле въ старите времена така сѣщо скитающы са народъ, който слѣдъ време, както и индийските арийци, достигналъ до една доволно голѣма степенъ въ своето развитие, когато неговите сѣплеменници калмици, които населяватъ западна Азия, и до днесъ още живѣятъ въ невѣжество, скитатъ са отъ мѣсто на мѣсто, отъ сѣверъ на югъ и отъ югъ на сѣверъ, и развитието имъ са намира въ своето крайно младенчество. Калмиците прекарватъ зимата въ южните страни, но щомъ настане пролѣтъ и щомъ са появи трева, то тие гонатъ своите стада камъ сѣверъ и търсатъ нови пастбища. Ние тие не оставатъ повече отъ една педѣля. Стадата имъ спятъ подъ откритото небе заедно съ овчерете. Само господарете и жените са крпятъ въ своите колиби, които сѣ

направени отъ плѣтъ и които сѣ покрити съ кожи и съ рогожи. Тие жилища имъ служатъ и за зимно и за лѣтно време. По срѣдата на покривътъ са намира отвѣрстие, изъ което излиза димътъ. Тая походна къща са вѣзва за нѣколко колове, които са набиватъ въ земята, но това предохранително срѣдство бива доволно чѣсто безсильно, ако са появи нѣкоя буря, и бездомните жители оставатъ подъ откритото небе въ продължението на нѣколко часа, дорде не намѣратъ своето имане. Малките колиби са качватъ цѣли на колата, въ които спрѣгатъ волове. Колибата на върховниятъ повѣлитель е сѣщо такава, какъто е колибата и на най-простиятъ неговъ подданикъ, по тѣ бива малко по-голѣмичка и стѣнните ѝ са покриватъ съ чътъ. Въ нея са постилатъ още килими и др. т. Единственните роскоши, които са наричатъ у европейците мебелъ или комфортъ, са сѣстоятъ отъ нѣколко санджака, въ които са намира сѣчкото богатство на калмиктъ, които са покриватъ съ черджета или съ кожи и които имъ служатъ за сѣдене или за спане. Доволно чѣсто калмицките князове иматъ голѣми богатства, но и въ такъвъ случай тие никога не измѣняватъ своятъ животъ. Когато захване да са приближава есента, то калмиците оставятъ сѣверните страни и преселяватъ са на югъ. Въ това време напустените презъ пролѣтъта поляни са покриватъ съ висока трева, и калмиктъ захваща да сѣбира храна за зимата. Жените, момичетата и робовете косатъ, сушатъ сѣното и товаратъ го на колата, а стадата пасатъ подъ надзирателството на мъжете. Когато калмиктъ са върне на своето старо зимно огнище, то има вече сѣчко, щото е необходимо за стадото му въ продължението на шестѣте зимни мѣсѣци. И сѣчкото това са повтаря ежегодно. Но да не помислите, че тоя народъ живѣе безъ никакви закони и че различни отдѣлни личности нападатъ на своите сѣсѣди и усвояватъ тѣхните богатства. Това никога са не случва. Ако у калмиците и да не сѣществуватъ писани закони и господарствени постановления, но тѣхните понятия за нравствеността на човѣктъ сѣ са вкорѣнили въ сѣрдцата имъ до такава степенъ, щото между тѣхъ вне ще да бѣдете много по-безопасни, нежели между испанските христие и между гражданете на конституционална Грция. Сѣка личностъ е обезпечена, сѣко семейство са намира подъ защитата на общините и сѣка община намира покровителство подъ скитрѣтъ на сѣчката орда. Но скитающите са азиатски племена иматъ и нѣколко други похвални отличителни черти, които са не срѣщатъ даже и у много така наръчени цивилизовани народи. Ние твърде добро знаеме, че крѣжавите отмѣщения и до днесъ още сѣществуватъ не само у полудивите албанци, черногорци, бедуини и др., но и у испанците, италианците, гръците, шотландците и норвежците. Ние мислимъ, че тие отмѣщения происхождатъ отъ това, че народътъ пѣма довѣрие камъ своите началници и че мѣстните закони не отговарятъ на народните понятия и обичаи. У сѣверо-западните азиатски народи ние намираме противното. Калмиците иматъ голѣмо довѣрие камъ своите сѣдне и началници, които отъ своя страна изпълняватъ волята на общественото мнѣние буквално. — Да поговоримъ сега за оние скитающы са племена, които представляватъ сѣвършенна противоположностъ

на описанияте по-горе. Ние говориме за естественните народи на срѣдния Азия и на срѣдния Африка и за американските индѣйци. Дивите жители на гореказанните дѣл страни и до днесъ още ходатъ сѣвѣмъ голи, оруженето имъ са сѣстои отъ копие и отъ ласца (вжженце, на което и на двата края са вѣзватъ по двѣ тѣжки предмѣта), съ която тие ловатъ различни животни. По това са отнася само до оние диваци, които иматъ коне и които сѣ прекрачили вече нѣколко стѣпки напредъ. А какво ще да кажете вие за оние божи сѣздания, които не работатъ нищо, които отчѣкватъ отъ природата да ги насити и които ѣдатъ щото и да имъ са попадне подъ ръка? Какво би казале вие за жителите на Нова Зеландия, на Нова Гвиней и на островите Фиджи, които изѣдатъ даже и единъ другото! Най-послѣ, какво би казале вие за оние човѣкоподобни сѣщества (напримѣръ, за жителите на царството Дагомея), които изколватъ по нѣколко стотини подобни на себѣ си сѣщества, за да ги принесатъ изпърво жертва на боговете за здравието на царьтъ, а послѣ да ги изѣдатъ? Ние мислиме, че не ще да бѣде издишно, ако поговориме малко по-пространно за това чудно господарство и за обичаите на неговите жители. Докторъ Репенъ, който въ 1856 година е посѣтилъ Дагомея, ни разказва между друго слѣдующето. Ни единъ подданикъ на това царство, даже и самиятъ царь, са не отказва да бѣде джелатинъ, т. е. да сѣче глави и да са хвали съ своето искусство. Мнозина чувствуватъ особено наслаждение, ако царьтъ имъ даде властъ да колатъ и да сѣчатъ. Но длжността на джелатиньтъ обикновенно изпълнява единъ отъ най-първите любимци на повѣлительтъ. Кральтъ на Дагомея никога не излиза на улицата безъ сѣпровождението на своятъ главорѣзецъ, който носи широкъ и остарѣ топоръ, съ който отсича човѣческите глави. Главите на наказанните са набиватъ на просторе, исправятъ са около царскиятъ дворецъ и служатъ за украшение. Когато умре царьтъ, то за тѣлото му ископаватъ въ земята пещера или издѣлватъ въ нѣкоя скала дупка, която измазватъ съ гнила. Тая гнила са размачква съ кръвьта на стотини души плѣнници, които са намиратъ постоянно готови за подобни случаи. Когато тоя гробъ изсѣхне и стане твърдъ, то донасятъ нѣколко глави, постилатъ отъ тѣхъ постѣла и турятъ на нея тѣлото на умрѣлиятъ властитель. Послѣ това въ пещерята спущатъ една по една осемъ играчки, които са назначаватъ да играятъ предъ идовете, и петдесетъ души въоружени войници, които са обявватъ да защищаватъ умрѣлиятъ царь даже и въ загробниятъ животъ. Нѣколко деня и на едините и на другите даватъ храна и оставятъ мѣсто да влиза въ пещерата свѣтлина и въздухъ, но послѣ окончанieto на молитвите и на погрѣбвалните тѣржества сѣзната на пещерата са загражда съ камане и излѣнява са съ гнила. Тие нещастни сѣщества сѣ длжни да са намиратъ около своятъ повѣлителъ не само дорде неговите непотрѣбни останки са намиратъ на земята, но и послѣ, когато неговото тѣло са преобрази на прахъ. Тѣхното назначение е да умратъ близо до неговиятъ лешъ отъ гладъ, ако тие не предпоятъ да изѣдатъ единъ другото, като плѣхове. Но тие звѣрски обряди служатъ само като начало на праздникьтъ, който са нарича великъ, за отличие отъ оние

праздници, които са сѣпровождатъ съ по-малки тѣржественни обряди. Когато преминатъ 18 мѣсѣца послѣ погрѣбението на царьтъ, то пещерата са открива, и намѣспикьтъ на престольтъ, който е царувалъ до тоя денъ подъ името на своятъ усонши предшественникъ, изважда изъ гробьтъ главата на бившиятъ повѣлителъ и показва я на народьтъ. Въ това време той явява на своите подданици, че стариятъ владѣтель не сѣществуваче и че смъртьта му, която до това време е сѣставляла общественна тайна, е дѣйствителность. Сичките подданици падатъ на земята и посипватъ главите си съ прахъ. Послѣ тоя обрядъ на народьтъ са обявява, че новиятъ владѣтель е стѣпилъ вече на престольтъ, на когото той до сега е сѣдѣлъ подъ името на умрѣлиятъ царь. Тогава между народьтъ са распространява обща радость, и изново заколватъ хиляди хора, за да извѣстатъ покойниятъ, че на престольтъ е сѣдналъ вече неговиятъ наслѣдникъ. Отъ кръвьта на закланните и отъ прѣсна гнила са замѣсва изново тѣсто-образна масса, отъ която праватъ голѣмъ гробъ. Тоя гробъ е назначенъ да скрие послѣдните останки на царьтъ, който е длженъ да пѣтува камъ рай. На гробьтъ са оставятъ двѣ отвързетия, чрезъ които пушатъ вино и пари (мидени чурупки, които са наричатъ каури). Виното и парите са назначаватъ за райските градини, въ които, както и на тоя грѣшенъ свѣтъ, не пушатъ безъ заплаата.

(Продѣлжава са).

ИЗЪ ФИЗИОЛОГИЯТА.

VI.

Коя храна е по-добра.

Изъ сичкото това, щото говорихме по-горе, читателите ни ще да заключатъ, че най-хранителна храна е оная, която сѣдържа въ себѣ си такива сѣставни части, които влизатъ въ сѣставьтъ на нашата кръвь. Хранителните вѣщества за човѣкьтъ трѣба да сѣдържатъ въ себѣ си необходимото количество вода, бѣлокъ, солъ, масть и сахаръ. Разбира са, че количеството на сѣко отъ тие хранителни вѣщества трѣба да бѣде толкова, колкото са изисква отъ тѣлото. Водата, както е извѣстно вече сѣкому, е необходима за поддржанieto и за възобновлението на нашето тѣло. Мѣсото сѣдържа въ себѣ си около 80 процента вода; но при сичкото това, човѣкьтъ, като са храни само съ мѣсо, умира твърде скоро ако не пие вода, защото 80-те процента вода, които са намиратъ въ мѣсото, не сѣ достаточни за образованието на сичките оние воденисти вѣщества, които са необходими за човѣческото тѣло. Бѣлокътъ служи въ кръвьта преимущественно за образованието на сѣществениите части на мѣсото; но изъ това ние не можеме да заключиме, че ейцата непременно трѣба да влизатъ въ числото на човѣческата храна. Сырното вѣщество (казениъ) са сѣстои отъ тие сѣщи сѣставни части, отъ които е сѣставенъ и бѣлокътъ, и ние видѣхме, че въ млѣкото на майката бѣлокътъ са замѣнява съ казениъ. Ето защо сырното вѣщество може да замѣни даже и мѣснатъ храна. Но освѣнъ сиренето, множество други растителни сѣдържатъ въ себѣ си така нарѣчениятъ растителенъ

бълокъ, който са състои отъ сжщите вѣщества и който са намира въ хлѣбътъ, въ грахътъ, въ бобътъ и пр., т. е. въ оние растения, които липнатъ. Салътъ, който е необходима частъ на кръвта, са състои не само отъ готварска солъ. Подъ името солъ или соли въ науката подразумѣватъ особенъ родъ сжединение на вѣществата, които са приематъ отъ човѣчеството за хранителни вѣщества, като напримѣръ, сжединенията на фосфорътъ, на желязото и пр. Тие соли са наипратъ въ различни храни, ако и да не сж видни за око. Изъ тѣхъ са изработватъ костите, зѣбите, ногтите, хърщѣдите и космите. Мазтъта, за която са мисли, че има влияние и на нашата дебѣлина, нѣма оние преимущества, които ѝ са приписватъ. Грабавите животни, които са хранатъ изключително съ мѣсо и съ дой, биватъ мършави; а напотивъ, травоядните животни, които иматъ достатъчно храна, биватъ тѣлсти и дебѣли. Но дойта не сжставлява безполезна частъ въ нашето тѣло, защото е необходима за поддржаннето на джханнето. Човѣческото тѣло изисква твърде малко количество дой, защото дойта въ нашето тѣло получава своите частици изъ сахарътъ. Ето защо дойта и сахарътъ представляватъ такава храна, която има тѣсна сжвръзка между себѣ си: отъ сахарътъ са образува въ тѣлото дой, а дойта, която влиза въ сжставътъ на храната, е длженъ само да сждѣствува на това превращение. Но ние не трѣба да мислиме, че ако за дойта е необходимъ сахаръ, то ние не премѣнно трѣба да са храниме съ тая храна. Пробѣлата (скробла) замѣнява подожлно сахарътъ, защото тя наипредъ са преобразява на сахаръ, а послѣ на дой. Бърбойтъ, който сждържа въ себѣ си голѣмо количество пробѣла, е въ сжстояние да ни даде потрѣбните за дойта вѣщества; но ние трѣба да го ѣдеме съ малко масло, за да дадеме сила на пробѣлата да сжстави по-скоро сахаръ, а на сахарътъ да образува дой. Една отъ най-добрите храни е хлѣбътъ, защото той сждържа въ себѣ си сичките елементи, които сж необходими за храненето на човѣкътъ. Въ него са намира растителенъ бълокъ, който е необходимъ за образованието на мѣсото, почти сичките соли, които сж необходими за тѣлото, а така сжщо и пробѣла, която е необходима за образованието на дойта. Съ хлѣбъ, съ масло и съ вода човѣкътъ може вече да поддржа своятъ животъ; но само съ бърбой, или само съ мѣсо, така сжщо само съ единъ бълокъ, той не може да живѣе. Сичките тие нѣща одавна вече сж доказани и не заключаватъ въ себѣ си ни най-малките сжмѣнния. Науката не търпи никакви предположения, — тя допуца гипотези само тамъ, дѣто сж невъзможни никакви опити. А какъ сж могле учените да изсѣдватъ процѣстъ на пищеваренето? Тие сж разгѣдвали тоя процѣстъ или въ животните, или въ вжтрѣшностите на оние хора, които сж страдали отъ фистула на стомахътъ, т. е. които сж имали на корѣмътъ си рана, която е достигала до стомахътъ. Чрезъ това отвѣрстие е твърде лесно да са прозвжждатъ наблюдения надъ пищеваренето, надъ неговата скоростъ и надъ измѣненията въ стомахътъ. Множество опити сж доказали на учените, че времето, въ продълженнето на което са смела храната, бива различно, т. е. че една храна са смела по-бързо, а друга по-полека. Пищеваренето са про-

дължава отъ 1½ до 5½ часа. Сладките абалки, сбитите яйца и варенниятъ мозакъ са смелатъ най-лесно; а варенното мѣко, суравите яйца, мекките и киселите абалки и печенниятъ тѣлешки дробъ са смелатъ въ продълженнето на два часа. Говѣждото мѣсо, прѣсното зеле, непреваренното мѣко, шпрдате, свинскитъ бутъ и недоваренните яйца са смелатъ въ продълженнето на три часа. Пшеничниятъ хлѣбъ, вѣхтото сирене и бърбойтъ — въ продълженнето на 3½ часа; а свинското мѣсо и вареното зеле — слѣдъ 5 часа. Дѣйствиата на гладътъ сж открити съ помощта на животните, надъ които сж биле направени многочисленни опити. Открито е вече, че въ продълженнето на гладътъ, животното е изгубвало до три четвъртини отъ кръвта си, че дойтъ му е изчезвалъ почти сжвѣршено, че мѣсото му са умалало почти на половина и кожата на една третя частъ и че костите му изгубвали 1/6 отъ своята тѣжелина. Нервите са умалаватъ най-малко, а това ни доказва, че тие владѣятъ чрезвичайна жизненна сила, която не угасва до онова време, дорде сжществуватъ и най-малките слѣди отъ вѣществата, които сж нужни за тѣхното хранение. Изъ множество опити е открито, че вжзрастниятъ човѣкъ, който има тѣжелина отъ 43 оки, умира отъ гладъ само тогава, когато изгуби 17 оки отъ своето тѣло. Не помалко сж любозитни и оние опити, които сж направени съ такава цѣль, щото да са испитатъ свойствата на различни храни. Тие опити сж употребени надъ множество животни, а особенно надъ кучета. Когато кучетата биле хранени само съ кости, то тие доволно чѣсто сжхранявали своятъ животъ; а когато ги хранили съ сахаръ, когото смѣсвали съ малко дой (достатъчно количество да преобрази сахарътъ на дой), то смъртъта имъ дохождала твърде скоро, а въ лѣшътъ имъ не намилале ни най-малко дойни вѣщества. Съ сжщото срдѣство открили, че ако животните и да дебѣлѣли, но умирали отъ пречупването на костите имъ, ако имъ не давали такава храна, която сждържала въ себѣ си фосфоръ и варъ, които сж необходими за образованието на костите. Ако ги хранили само съ единъ бълокъ, т. е. съ сирни вѣщества, то животните умирали така сжщо доволно скоро. Въ това отношение е важно именно туй, че оние животни, които сж биле хранени само съ сирни вѣщества, сж умирали така сжщо, както би умрѣли и отъ гладъ, т. е. чегато не сж приемали никаква храна. Най-послѣ, нѣкои опити надъ хора сж показали, какво гибелно влияние има на нашето здравие храненето съ еднообразна храна, и напотивъ до колко е благотѣлно храненето съ разнообразно ѣдене. Единъ вигелизски докторъ е производалъ опити самъ надъ себѣ си. Въ продълженнето на четиресетъ деня той са хранилъ само съ вода и съ хлѣбъ, и тѣлото му изгубило 2¾ оки тѣжелина. Послѣ това той въ продълженнето на четири недѣли ѣлъ само хлѣбъ и сахаръ, а въ послѣдующите три недѣли само хлѣбъ и дървено масло. Но той не можѣлъ да довърши своите опити: послѣ 8-мѣсечно експериментирование — той умрѣлъ. Слѣдователно, промѣненнето на храната, апетитътъ камъ различни ѣденета и отвращението камъ еднообразната храна не сж роскошество или каприция, но потрѣбностъ. Множество опити сж доказали, че нишомните зайци, когато биле хранени денъ съ ечимикъ, денъ

съ бърбой, могае да живѣятъ, а умирае доволно скоро, ако ги храните само съ ечимпкъ или само съ бърбой.

(Продължава са).

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

Варовита почва ние можеме да нарѣчеме само оная, която съдържа въ себѣ си 25 части варъ и 75 части други вѣщества, като напримѣръ, гнила, пѣсакъ и различни метали. Варътъ е ржда отъ металътъ калций. Тоя металъ има жълтеникавъ видъ и не хела за никакво употребление, защото рждава (сжединава са съ кислородътъ) лесно и съставлява варъ. Варъ са намира, — въ голѣмо или въ малко количество, — почти въ сѣка една почва и играе твърде важни роли въ растителното царство. Въ природата никога са не срѣща чистъ варъ. Ние го намираме сжединенъ съ сѣрата и съ много други кислоти, а най-повече съ въгленната. Ако земеме парченце тибиширъ и да го опечеме, то не можеме да пишемъ вече съ него. Въ това време, въ което ние печеме тибиширътъ, изъ него излиза въгленната кислота, а останалата бѣла частъ са състои отъ чистъ варъ. Ако завиеме тоя варъ въ нѣкоя кърпича, то слѣдъ нѣколко дня ще да забѣлѣжме, че тя ще да стане до толкова тухла (гнила), чегато никога не е била ягка. Същото ще да видиме и въ такавъ случай, ако до варътъ са доближи мѣсо или друго нѣкое органическо тѣло, т. е. сѣко едно тѣло гние или са разлага отъ дѣйствиата на варътъ. Съ неговата помощ тие вѣщества гниятъ и въ почвата. Ако варътъ да не би билъ сжединенъ съ различни кислоти, които умѣрватъ неговото разбѣдающе дѣйствие, то на почвата, въ която са намира голѣмо количество варъ, не би могло да расте никакво растение, защото варътъ би изгорилъ корѣните му. Турете неизгасенъ варъ въ чаша вода. Когато водата са избистри, то я прелѣйте въ друга чаша. Въ това време тя ще да бѣде сѣвѣмъ прозрачна. Турете въ нея ржката си, и вие ще да почувствувате, че тя щипе. Земете сламка, перо или друга нѣкоя трѣбица, спуснете единътъ ѝ край въ чашата, а чрезъ другиятъ духайте съ устата си. Ако направите това, то тутакси ще да видите, че прозрачната вода ще захване да става се по-мѣтна и по-мѣтна, най-послѣ тя ще да са преобрази на сѣвѣршено бѣла, като мѣко. Турете сега прѣстѣтъ си въ нея, и вие ще да видите, че тя не щипе вече. Когато водата е била прозрачна, то въ нея е билъ разтворенъ варъ. Ози газъ, когото ние издишаме изъ себѣ си, е въгленна кислота, която, като са сжедини съ варътъ, образува тибиширъ и съ това мѣти водата (защото тибиширътъ са не растворя въ водата) и унищожава разбѣдащото дѣйствие на варътъ. Както въгленната, така и сѣка друга кислота, унищожава разбѣдащите свойства на варътъ. Варътъ, самъ по себѣ си, влиза въ сжаставѣтъ на растенията, слѣдователно той нмъ е нуженъ като храна. Освѣнъ това, варътъ помага да са образуватъ нѣколко азотисти сжединения, на които важността при напредващето на растенного ние вече извѣстна. За сжжаление, ние тука не можеме да ви разскажемъ оние закони, по които са образуватъ тие сжединения. Ние казахме вече, че варовитите почви почти никога са не състоятъ отъ чистъ варъ, а смѣсени сж съ различни минерали; а ако е сичкото това така, то растенията, които растатъ надъ тие почви, сж обезпечени отъ страната на ми-

нералната храна. По примѣсите отъ минералните вѣщества сж еднакви почти въ сичките варовити почви, слѣдователно и растителността по тѣхъ е твърде еднообразна. И така, въ варовитите почви растатъ добре: бобътъ, грахътъ, лещата, фасулътъ и нѣкои други широколистни плоди и хранителни тревы. Колкото за водата, ние ще да кажеме само това, че варовитата почва я не привлага камъ себѣ си изъ въздухътъ така, както гнилистата, но много повече, нежели пѣсчаната. Надъ тая почва водата са събира и стои така сжщо, както и на гнилистата, но защото тя не е до толкова гѣста или стѣгната, както гнилистата, то са провѣтрява по-лесно и сжхне по-скоро. Изъ сичкото това, щото казахме по-горе, ние трѣба да дойдеме до толкова заключение, че, относително органическите вѣщества, варовитата почва, като ги разбѣжда, не може да бѣде богата отъ тѣхъ, и че, ако газовете, които са образуватъ отъ гниенето на органическите вѣщества, и да са задържатъ отъ варътъ, но въ това сжщо време, за да са усили храненето на растенията и да са не праватъ напразно разноски, варовитата почва трѣба да са тори така сжщо, както и пѣсчаната, т. е. по малко и по-чѣстичко. Твърде чѣсто въ сжставѣтъ на почвата влизатъ въ незначително количество и нѣкои минерални вѣщества, но тѣхното влияние е до толкова силно, щото сѣвѣршено измѣнява свойствата на почвата. Така напримѣръ, ако въ мократа гнилиста почва са намиратъ пѣсчани камане, то тие, като са нагрѣятъ отъ слнцето, сушатъ почвата и окружающиятъ я въздухъ. Ако въ почвата са намира примѣсъ отъ обикновена солъ, то тя, както е извѣстно сѣкому, са распуска (топи са) отъ влагата, т. е. привлага камъ себѣ си водата, слѣдователно прибавлява въ почвата влажността. Ако въ тая или въ оная почва са намира доста голѣмо количество солъ, то тя става причина да са унищожи сѣка една растителностъ или сѣко едно плодородие. Ние можеме да привѣдеме хилѣди примѣри, отъ които са види, че минералните вѣщества, които са намиратъ въ почвите, иматъ голѣмо влияние на растителността; но ние не можеме да ги описваме, защото би отишли твърде далече. Като казахме вече за главните сжставени части на почвите, т. е. за гнилата, за пѣсакътъ и за варътъ, ние ще да разгѣдаме сега четвъртата, която е твърде важна сжставна частъ въ множество почви. Ние говоримъ за черноземътъ. По-горе ние казахме, че черноземътъ са нарича прегнило стъ или прегной отъ органическите вѣщества, че черноземътъ може да са образува незабѣлѣжително самъ по себѣ си, че той захваща своето сжществование отъ пѣсенъта, която са появява отъ влажността и т. н. Сега ние ще да разгѣдаме неговите свойства и тѣхното влияние на почвата. Чиста черноземна почва, безъ примѣси отъ минерални вѣщества, не може да бѣде. Като са образува отъ изгнили растения и животни, въ които са намиратъ минерални вѣщества, черноземътъ не може да са състои само отъ едни органически вѣщества. Освѣнъ това, всевъзможните наблюдения надъ чернозинните почви сж показале, че въ тѣхъ черноземътъ твърде рѣдко бива повече отъ 15 процента, т. е. въ 100 части почва са намиратъ не повече отъ 15 части черноземъ, а останалите 85 части са състоятъ изъ смѣсъ отъ различни минерални части, т. е. отъ гнила, отъ пѣсакъ и пр. Разбира са, че свойствата на черноземната почва зависатъ отъ свойствата на преобладаващите примѣси, т. е. ако въ черноземната почва са намира повече пѣсакъ, нежели други примѣси, то тѣ

съ тие свои свойства са приближава къмъ пѣсачната почва и т. н. Но при сичкото това, т. е. ако въ черноземната почва и да влиза доволно малко количество черноземъ, то неговото влияние бива твърде голѣмо. Самата дума черноземъ ни показва, че той е черенъ и че дава черенъ видъ на сичката почва; а по-горе ние казахме вече, че темните тѣла поглъщатъ лучите на слънечната топлина, слѣдователно черноземътъ, който дава на почвата теменъ видъ, ѝ позволява да са нагрѣва твърде силно отъ слънцето. А ако са нагрѣва скоро, то скоро са и охлаждава, слѣдователно презъ нощите той бива студень. Въ тоя случай неговото влияние на температурата са усилюва, ако въ почвата са намира много пѣсакъ, и ослабва, ако въ нея са намира повече гнила. Черноземната почва, като храна на растенията, представлява много полезни преимущества. Като съдържа въ себѣ си минерални и органически вѣщества, тя подбужда растенията да растатъ. Освѣтъ това, газове, които са образуватъ при гниеніето на черноземътъ и които служатъ за храна на растенията, са не повдигатъ далеко въ воздухътъ, а задържатъ са отъ черноземътъ и влизатъ въ растенията. Въ черноземътъ са намиратъ голѣмо количество вѣглища, които сж останале отъ изгнилите растения и животни; а вѣглищата, както ни е вече извѣстно изъ множество опити, иматъ способностъ да привличатъ и да задържатъ въ себѣ си сичките меризливи и вонѣщи газове. Така напимѣръ, ако водата, която има каквато и да е неприятна меризма, са прецѣди презъ вѣглища, то газътъ, който дава подобна неприятна меризма на водата, ще да остане въ вѣглищата, а чистата вода ще да премине презъ цѣдилката. Така сжщо, ако прецѣдима нѣкакви меризми (трендафилова вода) презъ вѣглища или ако наржсима съ ситни вѣглища разваленно мѣсо, то и меризмите, и мѣсото ще да изгубатъ своите до сегашни свойства. Тие малки примѣри ни обясняватъ твърде нагледно, защо черноземътъ привлага къмъ себѣ си газове и защо на черноземната почва са развиватъ така роскошно растенията. Кolkото за вода, която така сжщо е нужна на растенията, ние ще да кажеме слѣдующето. Черноземната почва, както и гнилата, привлага къмъ себѣ си влагата, поглъща въ себѣ си голѣмо количество вода, но отъ това разбухва и става роховита, слѣдователно тя не може да сжхрани своята влажностъ дълго време. Черноземътъ, — сжобразно съ това, при какви условия са е образувалъ, т. е. при какви условия сж изгниле органическите вѣщества, — може да бжде и плодородень, и неплодородень. Ако органическите вѣщества сж гниле подъ вода, то съ тѣхъ е станало сжщото, щото става и съ брашното, изъ което са прави кисель квасъ, т. е. тие сж прокиснале. Ако земеме малко черноземъ и да го туриме на езикътъ си, то ние ще да видиме, че той е кисель; а защото тоя черноземъ са появява почти сѣкога на оние мѣста, дѣто сж биле блатата, то носи название блатенъ черноземъ. На такавъ черноземъ нашите литомни растения не могатъ да растатъ до онова време, дорде неговите кислоти, отъ дѣйствиата на воздухътъ, не изчезнатъ. И между плодородниятъ черноземъ единъ може да бжде по-добаръ, а други по-лошавъ. Разбира са, че за насъ е по-добаръ онзи черноземъ, въ който са намиратъ голѣмо число азотисти вѣщества, т. е. който са е образувалъ отъ гниещи растения и животни, които сждържатъ въ себѣ си много азотъ. Кolkото за обработванието на черноземната почва, ние ще да кажеме само това, че трудността и лекостъта зависатъ отъ

оние примѣси, които са намиратъ въ нея, т. е. гнилисто-черноземната почва са обработва много по-тѣшко, нежели срѣдний-черноземната, а срѣдний-черноземната по-тѣшко, нежели пѣсачно-черноземната. Изъ сичкото това, щото казахме за почвата, не е вече тѣшко да разбѣрете, че на земледѣлецътъ твърде чѣсто са представлява необходимостъ да узнае сжстavnите части на почвата, на която желае да довѣри своятъ трудъ и своятъ капиталъ, защото само въ такавъ случай той може да извлѣче изъ нея изобилна полза. Разбира са, че колкото повече земледѣлецътъ са запознава съ своята почва, толкова повече достига до своите цѣли; но, за сжжаление, ние и до днесъ още не можеме да дойдеме до оная граница, която са нарича край, защото земледѣлческата наука, както казахме вече по-преди, и до днесъ още са намира въ своето младенчество. Днесъ ние сме въ сжстояние да опредѣлиме само: 1) сжществуватъ ли кислоти въ черноземътъ; 2) приблизителното количество и качество на черноземътъ; 3) способността на почвата да задържа водата; 4) приблизителните количества на гнилата, на пѣсакътъ, на варътъ и на минералните вѣщества, които са растварятъ лесно въ водата, безъ да опредѣлиме тѣхните свойства и сжставъ. За да узнаеме сжществуватъ ли въ почвата кислоти, които могатъ да препятствуватъ на растенията да растатъ, ние сме длжни да употребиме листата отъ червеното зеле. Ако вариме тие листе продължително време, то ще да добиеме синя вода, а сините листе ще да добиатъ блѣденъ цвѣтъ. Да налѣеме сега една часть отъ тая вода въ нѣкоя чаша и да я доплжниме съ нѣкоя кислота, напимѣръ, съ оцѣтъ. Ако направиме това, то ще да забѣлжиме, че нашата синя вода ще да добие червенъ цвѣтъ. Да направиме и другъ опитъ. Да налѣеме една часть отъ тая вода въ чашница и да пуснеме въ нея едно малко парченце черноземъ. Ако въ тоя черноземъ са намиратъ нѣкоя кислоти, то водата ще да добие червенъ цвѣтъ, а ако черноземътъ е чистъ, то тя ще да си остане синя. По оние мѣста, дѣто сжществуватъ много блатата, земледѣлецътъ е принудень твърде чѣсто да узнава намиратъ ли са кислоти въ почвата, и за да достигне своето желание, той прави опитъ съ езикътъ си; но тая проба, безъ никакво сжмѣние, не може да удовлетвори както трѣба неговите желания, слѣдователно водата отъ червеното зеле е твърде важно срѣдство. Но защото водата отъ червеното зеле са разваля твърде скоро, то въ тие случаи ние трѣба да употребяваме такава хартийка, която е вапцана съ нея. Сухата хартийка може да просжществува дълго време и трѣба да бжде необходимостъ на сѣки стопанинъ, който живѣе по блатистите мѣста. Тая хартийка са употребява така: зематъ парченце земя, намокруватъ я съ малко вода и долѣпватъ до нея хартийката. Ако хартийката почервенѣе, то това значи, че въ почвата са намиратъ кислоти, и че на такава почва за нѣкое време не трѣба нищо да са сѣе. А ако хартийката не почервенѣе, то трѣба смѣло да бждеме увѣрени, че въ почвата са не намиратъ никакви кислоти; а ако ги има, то тие сж до толкова слаби, щото, като не сж въ сжстояние да вапцатъ хартийката не могатъ да повредатъ и растенията. (Продѣжава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЖОБЩЕ.

Ние смѣло можеме да кажемъ, че сѣко едно по-дражанье е убийственно, защото въ такавъ случай у чо-

вѣкътъ не може да са появи самодѣятелностъ, която е най-главното условие на бѣдѣщето човѣческо щастие. Въ европейската литература съществуватъ множество поети и живописци, които описватъ морето и океанете, безъ да сж видѣле нѣкога море или океанъ, слѣдователно тие сж извличали вдхновеніята си изъ произвѣденията на своите предшественици, които, по нѣкакви си неизвѣстни причини, са наричатъ даже и въ сегашните времена велики, гениални и класически. А какво намираме у подражателите? — Думи, думи и пакъ думи. Доказано е вече, че робското подражание на древните или на новите писатели не само че разваля и преобръща наопаки вкусътъ и чувствата на младиятъ умъ къмъ изящното, но твърде често окончателно убива неговото собствено съзнание и неговото вътрѣшно достоинство. Ние имаме доста примѣри, че оние хора, които сж подражали на тоя или на оня писателъ относително формите на езикътъ му или на самото произвѣдение, слѣдъ време сж усвоѣвали и неговите мисли, ако тие мисли и да бивале джжовни и глупави. Кажете ни, молиме ви са, не въ тие ли подражания трѣба да търсиме обяснение на множество предрасждоци, суевѣрия и варваризми, които са предаватъ отъ вѣкъ на вѣкъ и които представляватъ и до тая минута такава силна опозиция на здравиятъ разумъ? Не ще ли младиятъ човѣкъ, който са е приучилъ още отъ малолѣтството си да живѣе съ чуждъ умъ, да внесе своите понятия или своята слабостъ и въ животътъ на своето поколѣние? Въ Европа съществува мнѣние, че оние хора, които нѣматъ свои самостоятелни мисли, иматъ по-добра карьера, нежели своеобразните. Това вопиюще явление е било до сега вѣрно, но може ли то да са продължи още дълго време? Ако послѣ французско-пѣмскиятъ бой умните хора сж са увѣриде, че отъ солдатынътъ са изисква не само груба тѣлесна сила, но и умѣние да са употреби тая сила, то е време вече да са увѣриме и въ това, че учениците сж такива сжщо солдате, които сж обязани да са приготвятъ за изпълнението на своята бѣдѣща рола, която са нарича нравствена война или разуменъ животъ. Разбира са, че между войникътъ и ученикътъ съществува громадно различие, защото животътъ нѣма граници и защото човѣческото развитие нѣма „стига вече.“ Но както и да е, а ние сме твърдо увѣрени, че колкото повече ученикътъ са стареа да излѣзе изъ предначертаниятъ му отъ педагогите нѣтъ, толкова той става и по-развитъ. На ученикътъ ние не смѣеме да назначаваме военни граници и да му казваме, че науката му не позволява да престѣпи презъ тѣхъ. А какво ни представлява дѣйствителността, т. е. какво ние намираме въ учебниците? Професорете, учителите и писателите, които са възхищаватъ отъ нѣкое изрѣчение или отъ нѣкоя щастливо изразена мисаль, накарватъ и своите ученици да са възхищаватъ и да излизатъ изъ кожата си, че нѣкой си анегдотикъ са билъ изразилъ така: „по-добре е да сжмъ робъ, нежели безсловесни волъ.“ Разбира са, че тие мѣдрости трѣба да са изучаватъ наустъ и да са приемаватъ за неопровержими истини, безъ които човѣкътъ, по мнѣнието на педантите, би останалъ бжзсловесно животно. А какво са достига съ сичкото това? Достига са туй, че подобни глупости вселяватъ въ ученикътъ отвращение къмъ най-

великите произвѣдения на човѣческиятъ духъ. Ние живѣеме въ деветнайсетиятъ вѣкъ, който е вѣкъ на критиката и който жѣлае да разглѣда даже и положителнѣйшите истини отъ сѣка една страна. Тая критика е обязана да разруши не само основанието на старата историческа философия, но и да разглѣда съ особено внимание самите факти, между които са намиратъ множество незаконорождени дѣца. Така напримѣръ, какво право имаме ние да увѣряваме учениците си, че Одиссея и Илиада сж произвѣдения на нѣкого си Омера, когато сѣкиму отъ насъ е вече извѣстно какъ сж са слагале пѣсните или епопенте въ минувшите времена? Но и самите поезии, при сичките свои частни красоти, иматъ темни и глупави страни, които трѣба непременно да са укажатъ на ученикътъ. У старовременните народи сж съществувале множество господствующи понятия и свѣтнини, които въ сегашното време са преслѣдоватъ даже и отъ полициите. Обърнете внимание на това, съ какво презрѣние сж глѣдале въ стара Еллада силните на нещастните, на бѣдните и на низкорождените (?), които сж са наричале робове, какво отвращение сж имале тие къмъ трудътъ и какви понятия сж имале за човѣческото достоинство! Историата на Римъ ни представлява още по-груби, още по-варварски и още по-възмутителни картини, нежели историата на Грѣция; а ние видиме, че днесъ старовременната история са изучава съ по-голѣмо внимание (тя са изучава така, както и катихизисътъ, защото са преподава на най-малките дѣца), нежели много други по-полезни и по-потрѣбни науки. Освѣнъ това, необходимо ли е да изучава сѣки единъ ученикъ полудивата история на полудивите стари народи и тѣхните младенчески произвѣдения, когато новите времена ни сж даде толкова велики мислители и толкова важни произвѣдения? На тоя въпросъ не е тѣшко да отговори човѣкъ. Ако нашите сжвременни школи са не постараятъ да опознаятъ своите ученици съ имената и съ произвѣденията на Хумболда, на Декарта, на Хершеля, на Галлея и пр., то тѣхните ученици могатъ да проживѣятъ и безъ Тезея, а особено безъ Леонида. И така, разумните хора трѣба да повторатъ думите на Христа, че „мъртвите трѣба да са оставатъ да закопаватъ мъртвациите,“ а живите да вжрватъ изъ своятъ разуменъ нѣтъ безъ никакви фантастически отвлѣченности. У Есквроса ние намираме убѣждение, че за насъ не е важно до толкова величието на Римъ или на Грѣция, до колкото е важно тѣхното падѣние и причините на това падѣние. Така напримѣръ, ние трѣба да освѣтлимъ съ нова свѣтлина историческите събития на прошедшето, да покажеме сичкото величие на човѣческиятъ гений, да укажеме на военниятъ притисакъ, на гонѣнията, на напаканята, на продаденните совѣти, които сж биле най-главната причина на римското падение; а послѣ да са запрѣмъ на Хорация и Виргилия не за вжстѣрженни похвали, а за това, за да покажеме сичката низостъ и сичките гнусави свойства на тие велики мѣже, които сж кадили толкова изобиленъ теманъ на Августа . . . Освѣнъ това, ние трѣба да явимъ на нашите ученици, че сжвременното човѣчество е по-умно, по-честно, по-добродѣтелно, по-искренно и по-здравомисляеще, ако между учениците и професорете и да са намиратъ такива личности, които

до тая минута наричатъ Брута крвопиецъ, а Августа спасителъ на човѣческия родъ, и то безъ никакви доказателства. А защо ние да преклоняваме рабски колѣната си предъ древните свѣтида? При сичките свои недостатъци, ние стоиме много по-високо отъ тѣхъ не съ ентузиазмътъ си камъ прекрасното, не съ херонизмътъ си или съ патриотизмътъ си, а съ своето чувство камъ справедливостта, съ уважението си камъ правата на личността и съ съчувствието си камъ сичко, щото е човѣческо и добродѣтелно. Ако направиме сравнение между понятията на старовременните народи и между съвременното човѣчество, то ще да намѣриме голѣмо различие. Колкото за изучението на географията, Ескиросъ ни рекомандува оние книги, които са наричатъ „Пътешествия“ и изъ които дѣцата могатъ да извлѣкатъ повече полза, нежели изъ сухиятъ и неотговаряющиятъ на своето назначение учебникъ. Познанството съ животътъ на другите съвременни намъ народи и народности развива много повече, нежели сичките гробове подъ ясното небе. Ето защо педагогите трѣба да опознаятъ своите воспитанници съ другите земи и народи, съ другите части на свѣтътъ и съ характерътъ на човѣческите племена. Географическото разпредѣление на народностите по земното кълбо са заключава отчасти въ самата природа, отчасти въ историята на човѣчеството, а най-повече въ различни политически съображения и економически или египтически смѣтки. Предразсѣдоците, воспитанието, поезията и релгиозните вѣрования, — сичкото това е развило въ сърцата на хората такова чувство, което е свойственно не само намъ, но и на самите животни, а именно онова чувство, което ни привѣзва камъ тая или камъ оная мѣстность. Като сж раздѣлени като стада, хората привикватъ да обичатъ оная часть земя, на която живѣятъ; но селските жители, които сж вѣзани за почвата, стоятъ много по-ниско въ своето развитие, нежели гражданете, които иматъ случай да са запознаятъ съ различни народи и народности. Разбира са, че свѣтътъ би принялъ съвсѣмъ друго (по-човѣческо и по-свѣщенно) направление, ако народите да би оставили на страна своите ситни самолюбия, своите релгиозни фанатизми и своите исторически предания и ако би са сближили между себѣ си, като хора, които желаятъ да живѣятъ човѣчески. Ако би са извършило сичкото това, то човѣкътъ би можѣлъ да каже заедно съ Филипа II., че слънцето никога не захожда въ неговите владѣния. Но да не помислите, че съ гореказанните нѣколко думи ние проповѣдаме космополитизмъ, т. е. такива утопии, които никога нѣма да са осъществятъ. Ние глѣдаме съ презрѣние на онзи човѣкъ, който нѣма нито любовъ камъ своето мѣсторождение, нито любовъ камъ своите братия, ближни и сѣсѣди, и когото не боли сърцето, когато види тѣхните нужди, страдания и бѣдности; но въ това сжщо време ние не можеме да одобриме и онзи патриотизмъ, който ненавижда своите сѣсѣди само за това, защото тие вѣрватъ въ едни божества, а той въ други, защото тие не обичатъ свинското или заешкото мѣсо, а той го обича и защото тие не говорятъ онзи езикъ, който са говори отъ него. Любовта камъ истината и камъ правдата, жадността камъ бѣдното и нещастното, или камъ човѣческите нѣмощи, сж много по-свѣщенни,

нежели любовта камъ оние наши братия, съ които ни е свѣзда самата природа. И животните обичатъ своите дѣца, — а ние сме хора. Съ една дума, нашето познанство съ другите народи и народности малко-по-малко ще да искорѣни баремъ отчасти онзи фанатизмъ, който е свойственъ на сѣко грубо и неразвито племе. Неправдата е неправда и злото е зло за сѣки единъ човѣкъ, слѣдователно тие ще бждатъ искорѣнени само тогава, когато народите са сближатъ между себѣ си и когато са въоружатъ противъ тѣхъ съ своите сжединени сили. Изъ сичкото това ние видете твърде ясно, че ние очѣкваме отъ географията твърде важни услуги.

(Продължава са).

ЗА КАФЕЙНОТО ДЪРВО.

Малко по-послѣ кафето преминало въ Дания. Че въ началото на XVII. в. то е било вече извѣстно, ни доказва сжчинението на знаменити Бартолинъ, което носи название „De Pharmasorea danica 1665.“ Въ това сжчинение са говори така: „Кафето бързо овладѣло европейските дворци, и не за това, че то е вкусно, но защото е новостъ. Говоратъ, че то възбужда апетитъ и разгонва сжнътъ. И така, тука е умѣстно да повториме думите на Сенека: „глупостите твърде лесно нарушаватъ спокойствието, но истината върви полека и съблюдава умѣренность.““ Възрастающето употребление на кафето въ Европа усилило и производството му въ Арабия, а особено когато въ началото на XVIII. в., като не биле задоволни отъ търговските пѣтѣове чрезъ Египетъ и Марселъ, зазванале да ходатъ право въ Арабия покрай мистѣтъ Добра Надѣжда. При това естествено на нѣкой мжже дошла мисаль да пресадатъ това драгоцѣнно дърво по другите страни, и холандскиятъ гувернаторъ Хоорнъ изписалъ семена въ Батавия, но кафейното дърво са прихванало тамъ много по късно (въ 1723 г.). Въ 1713 година той испроводилъ нѣколко дървета на амстердамскиятъ бургомистръ Витсена, и слѣдъ една година едно отъ тѣхъ било довѣзено въ Парижъ. Тука отъ семената израсле нѣколко растения, и скоро, въ 1717 г., Деклино пренесалъ едно отъ тѣхъ въ Мартиника. Неговото пътешествие било тѣшко и утомително, защото имъ са свършила водата: но Деклино са отказалъ отъ своята порция вода, за да полива своето кафейно дървце. Утвърдяватъ, че отъ това дърво произхождатъ сичките кафейни дървета въ Вестъ-Индия и въ Бразилия. Ако е така, то ние сме обязани за сичката грамадна масса кафе, която днесъ са употреблява въ Европа, само на едно дърво, което е израсло въ ботаническа градина. Изъ Мартиника кафейното дърво твърде скоро преминало на о. Доминго, на Вестъ-Индийските острови и въ Суринамъ, а островите Бурбонъ и Франсъ го получили въ 1718 г. право изъ Арабия. О. Доминго билъ дълго време главно мѣсторождение на американското кафейно дърво, и при Неккера отъ тамъ донасяле 25 милиона оки кафе, щото неговото количество превъсходило нѣколко пѣти привозимото изъ Арабия. Но възстанието на негрите ослабило твърде много кафейната търговия на тоя островъ. Бѣдите плантаторе побѣгнале въ Куба, въ Ямайка и на американскиятъ континентъ. Тие страни, които сж захванале да садатъ у себѣ си кафейното дър-

во само при крайтъ на преминалото столѣтие, произведатъ сега грамадно количество кафе. Тѣхниятъ примѣръ послѣдовала по-послѣ Бразилія, дѣто кафеините плантации са распространяватъ твърде бързо, и Рио-де Жанейро е занялъ едно отъ най-първите мѣста въ търговията на кафето. Количеството на кафето, което са употрѣблява ежегодно въ Европа, са простира до 80 милиона оки; а въ сѣверна Америка до 20 милиона. Ако при тие сумми присѣдиниме онова количество, което са употрѣблява на востокъ, въ сѣверна Африка и въ онеи страни, дѣто са ражда кафе, по общата сума на неговото употрѣбление ние смѣло можеме да възвисиме до 150 милиона оки. Преди сто години кафе са е получало само изъ Арабия и употрѣбляло са е не повече отъ 3 $\frac{1}{2}$ до 4 милиона оки презъ годината. Ето до каква степенъ са е распространяло това питие, което преди двѣстѣ години е било сжвѣршено неизвѣстно! Сѣки отъ насъ може да си представи, какавъ превратъ е произвѣло то въ животътъ, въ търговията, въ мореплаването, най-послѣ въ културата на онеи страни, които ставатъ, една слѣдъ друга, производители на кафето. Но употрѣблението на кафето са е усилило най-много въ послѣдното време, защото още въ 1820 г. то не е превъзвѣщиало цифрата 50 милиона оки. Било би любопитно да знаеме, въ каква пропорция са распредѣлява това количество, отъ 150 милиона оки, между различните народи въ Европа. Ако да би обозначиле на картата съ различни бои онеи мѣстности, които употрѣбляватъ кафе, и ако да би далѣ различни видове на тие бои, дѣто са то употрѣблява въ голѣмо или въ малко количество, то би могле съ първиятъ си погледъ да узнаеме, кои народи сж любители на кафето, кои го пиятъ малко и кои никакъ го не пиятъ; но у насъ са намира твърде малко материалъ за тая работа. Освѣнъ това, подобна карта би трѣбало да бжде сжставена едновременно за сичките европейски страни, защото въ тѣхъ са забѣлѣжава отъ година на година голѣмо колѣбанне относительно употрѣблението на кафето. Това са забѣлѣжава най-добре на Британските островѣ: до 1808 г. инглизетѣ почти не сж пилѣ кафе. Въ продължението на една година тие употрѣблялѣ не повече отъ 300 хиляди оки кафе, т. е. три пѣти по-малко, отъ колкото днесъ го употрѣбляватъ въ Дания. Отъ 1807 до 1820 г. употрѣблението порасло до 2 или до 3 милиона оки, когато въ сжщото време само въ единъ Парижъ са употрѣблялѣ 2 мил. оки. Но въ 1832 г. неговото употрѣбление порасло до 7 милиона оки, слѣдователно отъ 1820 г. то са утроило, а отъ 1808 г. то са увеличило 22 пѣти. Въ Дания неговото употрѣбление така сжщо са усилило. Въ 1759 г. Понтониданъ, въ своята книга „За економическото равновѣсие на Дания“, говори, че употрѣблението на кафето въ това малко господарство достига не по-далечъ отъ 160 хиляди оки, и разказва ни, че почти сичките седѣне не употрѣбляватъ това питие. Въ 1824 до 1828 г. количеството на кафето, което са е внасяло въ господарството и на което са е туряло мито, са е простирадо приблизително до 500 хиляди оки, въ 1829 до 1833 г. — до 900 хиляди оки, въ 1834 до 1838 г. — до 1 милионъ и 200 хиляди и въ 1839 до 1841 г. почти до 1 $\frac{1}{2}$ милиона оки. Датчанетѣ пиятъ повече кафе, нежели инглизетѣ, защото въ Дания на три човѣка са пада по

една ока, а въ Англия (въ 1832) само по една литра и 50 драма. Въ германскитъ митарски сжюзъ (дѣто митото е много по-голѣмо) — 3 литри. Въ Швеция само $\frac{1}{2}$ ока на човѣка. Причината, чрезъ която са е усилило употрѣблението на кафето, са заключава, безъ сжмѣние, въ това, че неговата цѣна са е понизила твърде значително отъ 1818 до 1820 г. Въ 1820 г. Хумболдъ опредѣлялъ суммата на употрѣбляющето са въ онова време 45 милиона оки кафе за 30 милиона талера, като смѣталъ 1 литра и 40 драма кафе за 6 шиллинга (въ хартиени пари); а ние получаваме за употрѣбляемото сега количество отъ 85 милиона оки само 31 милионъ талера, а ако считаме 1 литра и 50 драма кафе по 8 шиллинга (хартиени пари), то ще да получиме 42 милиона талера. И така, сега въ Европа за тие сжщо пари са получава повече кафе. Като сравняваме цѣнитѣ, то видиме, че, напримѣръ въ Англия, тие сж са понизилѣ отъ 1820 г. почти на половина: въ 1818 г. тие билѣ още по-високи, но въ 1828 г. станалѣ още по-малки, нежели сега. Множество опити ни сж доказалѣ, че, особено въ Англия, като било понизено митото, употрѣблението на кафето са увеличило до такава степенъ, щото митарските доходи са увеличили, намѣсто да са умалатъ, твърде значително. До 1808 г. митото било тройно по-високо, нежели сега, а употрѣблението на кафето едвѣмъ достигало до 350 хиляди оки; въ 1808—1820 г. то, како казахме вече, достигнало ерѣдний число до 2 $\frac{1}{2}$ милиона оки. Истинна е (това не трѣба да псущаме отъ предъ видъ), че пониженieto на тарифата умалява количеството на стоката, която са внася контрабанда, т. е. ние не можеме да измѣриме съ митарските цифри количеството на употрѣблената стока, защото една значителна частъ кафе са внася и безъ знанието на митарниците, слѣдователно, употрѣблението му са е усилило не до толкова, до колкото показватъ тие цифри. Но при сичкото това за насъ е очевидно, че въ 1816 г. въ Англия тая стока че е могла да са възвиси чрезъ контрабандата 6 пѣти повече, нежели сега чрезъ митарниците. Слѣдователно, не трѣба никакво сжмѣние, че са увеличава и употрѣблението, а това ни доказва и увеличението на донасянието не само въ първите години послѣ пониженieto на тарифата, но и постепенно въ слѣдующите. Въ Дания пониженieto на тарифата е усилило както са види принасянието. При крайтъ на 1830 година митото на кафето е било умалено отъ 6 $\frac{1}{2}$ до 3 шиллинга, и влиянието на това умаляване не е закъснѣло да излѣзе на видъ, както ни показаха вече гореприведенните цифри. Ако пониженieto на цѣните усилва употрѣблението, то, наспаки, употрѣблението са не умалява така нагледно, когато слѣдъ време са възскачатъ цѣнитѣ, разбира са, ако само това възвишение на цѣнитѣ да не бжде твърде силно или ако не произлѣзе сжвѣсмъ неочѣквано. Лесно е да разбереме, че, когато кафето е влѣзло вече въ обичай, употрѣбителине не щатъ да са откажатъ отъ него, ако даже цѣната му и да би са възскачила нѣколко. Причината, чрезъ която са е понизила цѣната на кафето отъ 1820 г. са обяснява най-добре съ усилянието на неговото производство, а особено отъ тогана, отъ когато Бразилія е захванала да увеличава твърде силно това производство. Отъ страните, които произвождатъ кафе, най-много са отличава Вестъ-Индия, а

именно до 35 милиона оки (Сантъ Доминго 10 и Куба 9½ мил. оки); послѣ нея слѣдува Бразилия и южните страни на Америка — 23½ милиона оки, послѣ Ява — 13 мил. и Араби 8 милиона. Сравнително съ тѣхъ другите страни произвождатъ не твърде голѣмо количество кафе. Значителните възвишения, понижения и измѣненія въ количеството на производимото кафе, въ мѣстата на неговото производство, въ степенята на употреблението и въ цѣната му, безъ никакво сжмѣненіе, трѣба да безпокои твърде силно търговците, търговските градове и плантаторите. И така, сичките личности, които сж заинтересовани въ лванската търговия на кафето, сж претърпѣле голѣми загуби отъ това, че бразилското кафе е захванало да са продава по-евтино, ако, да кажеме право, то и да е много по-долно качество. Не трѣба така сжщо никакво сжмѣненіе, че търговията на кафето трѣба да бжде распространена още повече, защото, когато са понижаватъ цѣните, то са увеличава употреблението, а когато са увеличава употреблението, то изново са възвишаватъ цѣните; а употребителите, които сж захванале вече да чувствуватъ потребность, т. е. да употребляватъ кафе, не могатъ да са откажатъ отъ неговото употребленіе, ако цѣните и да ставатъ по-високи. А за да са убѣдиме до колко е придобила търговията отъ усиленіето на производството и отъ употреблението на кафето, ние сме длжни да сравниме сегашното състояние на тая търговия съ онова нейно състояние, въ каквото тя са е намирала преди 100 години, когато сж кафе сж са товарили само нѣколко ладии, които сж го привозвале изъ Египетъ и отъ восточните страни въ Марселъ. Въ бждщите времена ние свободно можеме да очѣкваме усиление на кафейното употребленіе. Ние видѣхме, че въ Дания на единъ човѣкъ въ продължението на една година са пада само 1 ока кафе. Но твърде малцина отъ употребителите са доводствуватъ съ това количество, и въ сегашното време ние можеме да пожелаеме, щото сичките наши граждане да употребляватъ такова сжщо количество кафе, каквото употребляваме и ние сами; а изъ много признаци са види, че на нашето желание остава доволно голѣмо пространство празно мѣсто. Но защото сега са употреблява вече за 4,000,000 талера кафе, то послѣдователите на старата политико-економическа школа могатъ да са възтрѣвожатъ, защото, по тѣхното мнѣніе, за сѣко едно господарство е бждственно да плащатъ своите пари за чужди стоки. Тие опасности сж неоснователни. Истина е, че ние получаваме кафе не безъ заплата, но и пакъ не трѣба да са плашмие, че ще да изпразмие за неговата любовъ своите златни рудници и да напжлнмие касите на чужденците. Ние плащаме за него не злато и не сребро, а хлѣбъ и дой, и колкото повече изпроваждаме изъ господарството по-добри стоки, толкова за насъ става и по-добре. Ето защото, ако нашиятъ земледѣлецъ може да увеличи и да увеличи производството на хлѣбътъ и на дойта до толкова, щото да даде на господарството възможность да изписва изъ другите земи повече кафе, то пека са ползува отъ това кафе, като награда за своята по-голѣма производителность. Ако би било възможно да изобразиме нагледно движението въ производството, въ употреблението и въ търговията на кафето, то сичкото това би

ни са представило въ видъ на огромна рѣка, която тече изъ Америка камъ Европа съ двѣ голѣми притоци, отъ Ява и Арабия. Въ Европа тая рѣка са дѣли на множество рѣкаве, които вжрватъ най-напредъ камъ по-голѣмите търговски градове, отъ тамъ камъ малките, послѣ камъ селата и най-послѣ са развѣтвляватъ още по-нататакъ, камъ дворовете и кжщите, както и движението на кръвта по частите на нашето тѣло. Колкого повече са развѣтвлява тоя потокъ, толкова по-силна става и неговата ширина камъ источникътъ и толкова по-изобиленъ става и той самъ. Така напрімѣръ, ако селѣннцѣтъ захване да ние кафе, то въ Бразилия трѣба да са появятъ нови плантации и да са населятъ по оние мѣста нови семейства колонисти. Но отъ увеличението на производството падатъ изново цѣните, а пониженията на цѣните сжздаватъ нови употребители, слѣдователно изново са разширява потокътъ и изново са усилава производството. Понижението на митото трѣба да са припмава за новъ каналъ, който са отваря предъ потокътъ. Най-послѣ, до колко би са ние зачудиле, ако би могде да измѣриме нагледно онова влияние, което е имало кафето на умалението на пиянството, онова влияние, което, както ми са чини, превъсходи твърде далече резултатите на оние общества, които са сжставляватъ да воведатъ трѣвостъта, а въ това сжщо време и суммата на наслажденията, които ни доставлява това питие. Но азъ предприѣхъ да напиша биография на кафето, а не похвална рѣчь. Времето на похвалните рѣчи премина вече, а това не е дошаво.

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Стоенке, ситенъ маргарецъ,
Искахъ та и дадохъ та:
Нищо, Стоенке, нѣмахме,
Кога са съ тебе узехме;
Кжща нѣмахме — кунихме,
Стока нѣмахме — добихме,
Ала, Стоенке, нѣмаме
Отъ сжрце рожба родена.
Стоянка Петру думаше:
„Петре ле, първо либенце,
Азе сжмъ снощи лѣгнала,
Лѣгнала и сжнъ видяла,
Че ми старъ господъ долѣта
И на ухо ми думаше:
„Стоенке, ситенъ маргарецъ,
„Да си направишъ, изградишъ,
„На свѣти Иванъ манастиръ,
„Сжсъ позлатени дуваре,
„Сжсъ сребарени дереци,
„Отъ сухо злато алтаре,
„Калдаржмъ кара-грошове;
„Да си направишъ, напжнешъ
„На свѣта Петка-Петкана
„Ковано ривце на шия,
„А на Недѣля златъ вѣнецъ
„Сжсъ безцѣнати камане.““
Петаръ Стоянка послушалъ,
Па на майсторе думаше:
„Майсторе, калѣ буповски,
Изградете ми манастиръ,
На тая Рѣда планина
Сжсъ позлатени дуваре,
Сжсъ сребарени дереци,

Отъ сухо злато алтаре,
Калдаржикъ кара-грошове.“
А на златаре думаше:
„Нанижете ми чердаче, —
Мажета звѣзди рѣдете,
А на джгата нижете
За свѣта Петка-Петкапа;
Дѣйте, ковете златъ вѣнецъ
Отъ слънце обрѣчъ турете,
А отъ месѣцътъ кржстове,
Сжсъ безѣнати камане
За свѣта кржсна Недѣла,
Че ще царь Петаръ да доде
Въ черкова да са прекржсти.“
Послушаде го мѣйсторе.
Па сж правиле, градице
На тая Рила планина
На свѣти Иванъ манастирь.
Кога е дошадъ владика
Черкови да си освѣти,
Попове да си опони,
Дяконе да си одячи,
Тя е добила Стоянка,
Едно ми мжжко дѣтенце
Сжсъ ясно слънце на чело
И съ месѣчинка на гуша.

(Тая пѣсень е записана отъ покойни Костантинъ Геровъ, който я е слушалъ въ мадоистството си въ с. Панигюрище).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Понятие за хигиената, лекций четени въ Болградското централно училище отъ Д-ра Д. Начева. Болградъ, 1875. г., in 12°, стр. 159. Подайте ни ржката си и вжрвете слѣдъ назе. Вжрвете смѣло и не бойте са, ние ще да ви заведеме на такова тихо, покойно и приспивающе мѣсто, „идеже несть ни печаль, ни въздыханіи, но сонъ безконечный.“ Отворете очите си и глѣдайте. Предъ васъ стжрчатъ нѣколко надгробни памѣтници, на които и съ златни и съ черни букви сж написани различни имена, различни цифри, различни изрѣчения и множество умилителни фрази и на които смисалта не би можѣлъ да открие ни самъ Др. Богоровъ, ако тоя велики филологъ да би издалъ още нѣколко книги отъ своето „Книговище“; но който е познатъ съ човѣческите сжрца, съ животътъ на хората и на животните и съ законите на самата вселенна, той ще да земе мотиката, ще да ископае нѣколко гроба и ще да намѣри баремъ сжмнително обяснение на гореказанните ероглифи . . . И наистина, ако учените нѣмци и ингелизе намиратъ смисаль, джлбока смисаль, на вавилонските керпиче и на египетските надгробни памѣтници, то защо ние да не потжрсиме философическа храна въ самите гробове? Хайде да влѣземе въ единъ отъ тие гробове и да помолиме покойникътъ да излѣзе изъ своето вѣчно жилище, да сѣдне до назе и да ни разскаже кой е той, отъ дѣ е и защо е закопанъ именно на това мѣсто. Слушайте съ внимание. „Азъ сжмъ родомъ изъ Ямболъ, ще да ви каже покойникътъ, но обстоятелствата ма накараха да остава своето отечество и да са пресела съ жената си и съ дѣцата си въ тая пустиня, която ма умори безъ време.“ — „А какви бѣха оние обстоятелства, които та накараха да оставишъ Ямболъ и да са преселишъ въ тие крайове?“ трѣба да го попитаме ние. — „Не питайте ма за тие нѣ-

ща, не наранявайте вече сжрдето ми, което бѣше изгвиле още приживе, не вопирайте пѣрстытъ си въ реброто ми . . . Между нашите ямболчене едно време са бѣше распространилъ слухъ, че въ нашата земя е тѣшко да са живѣе, че въ Россия растатъ златни гори, че въ Ромжния черковите никнатъ като гжби презъ Октомврия и много други бабини гавединки . . . Пзмамихме са. Единъ день ние тржгнахме, нѣколко стотини семейства, слѣдъ московците, които ни завѣдоха въ Бессарабия и дадоха ни мѣсто за поселение. Това мѣсто бѣше пустиня, — ни едно джрвенце, ни една нивица, ни едно лозице. „Хакъ ни е, — промѣнихме кокошката на сврака!“ си мислѣхме ние. Мнозина поискаха да са вжрнатъ назадъ. „Вие сте ни доведе да населиме пустинните ви,“ казвахме ние. „Тжрпѣте и чѣкайте,“ ни отговаряха московците. „Но ние ще да умреме отъ гладъ,“ казвахме. „Мжлчете, ние ще да ви направиме черкови и училища,“ казваха. Останахме, изорахме земята и насадихме джрвета. Да ви кажа право, изпжрво намъ бѣше добре, но умните хора говорятъ, че „нищо не е вѣчно подъ ясното небе.“ Руссите ни дадоха хрисовуле, въ които са говорѣше, че ние сме колонисти, че отъ насъ нѣма да зематъ голѣми даноци и рекрути, че въ школите ни ще да са чете бжлгарски и др. т. Ние бѣхме прости и повѣрвахме, ако и да знаѣхме вече горнята пословица, че „нищо не е вѣчно подъ ясното небе.“ . . . Руссите бѣха принудени да ни дадатъ на Ромжния, и ние промѣнихме трети пжтъ своятъ господаринъ. Тѣшко е да исповѣда човѣкъ своите грѣхове, но азъ трѣба да ви кажа, че ние прескогнахме „отъ тжрпѣ та на гложъ.“ А кой ни бѣше кривъ? Ние сами. Когато нашите старци сжвѣтоватъ своите синове, то имъ говорятъ, че „който промѣнява капиите, той никога не прокопцва.“ Така са случи и съ насъ. Нашите труди, нашите школи, нашите общински сумми, — сичко са усвои отъ нашите нови господаре, и ние останахме да подсмжрчаме . . . „А хрисовулетете?“ ще да попитате вие. Не питайте ма и за тие хрисовули, — хартията тжрли и не такива празнословия. Сичко потжна въ преисподнята: и щастіето ни, и честъта ни, и радостите ни, и народността ни, и името ни . . . Но дорде бѣхъ азъ живъ, то происхождаше баремъ малка борба, т. е. ние защищавахме своята народность и своето име отъ чуждите посѣгателства дружно и безъ разногласия. А сега? Преди нѣколко години дойде въ нашето загробно царство единъ отъ директорете на така нарѣченната централна школа, който зачуди даже и оние дяволе, които вардятъ митарстватъ. Когато тоя бжлгаринъ захвана да исповѣда грѣхове си, то нашите стари сливенци и ямболци хванаха брадите си, наведоха главите си и не проговориха нито бѣло, нито черно, — отчаянието имъ бѣше голѣмо. „А защо ти продаде народността си, името си, костите на баща си и млѣкото на майка си?“ попитаха адските митаре нашиятъ директоръ. — „Защото ми са искаше да поживѣя по-добре, да обезпеча животътъ си и да насола на нашите граждани, които не можѣха да ми дадатъ онова, щото ми даде влашкото министерство,“ отговори той. Намъ са искаше да го пораспитаем и за много други нѣща, като напимѣръ, за благосжстоянието на колонистите, за новата болградска черкова, за селските школи, за честността на учителите, за отношенията на ямболската махала камъ сливенската и пр., но не казахме му нито една дума, защото, който е джгалъ презъ животътъ си и малко и голѣмо, той е въ сжстояние

да излъже и господа бога. Но следъ двѣ години при насъ дойде още единъ болгарчанинъ, който бѣше професоръ въ централното училище. Ние го окружихме и захванахме да го дърпаме насамъ-нататакъ. — „Уцѣлѣло ли е баремъ училището?“ го питаше единъ. — „Направи ли са новата черкова?“ го питаше други. — „Имате ли читалище?“ питаше трети. — „Колко учени хора изважда училището?“ питаше четвърти. — „А много ли воспитанници постѣпватъ въ интернантъ изъ България и много ли учители отиватъ въ отечеството си да помогнатъ на своите братия и да ги просвѣтатъ съ наука и образование?“ питаше покойни Мутевъ. Професорътъ ни погледна печално, въздъхна отъ чисто сърце и проговори: „Вие, както са види, още не сте са срѣснали съ покойни Икономова, който бѣше преди нѣколко години директоръ на централната школа. Ако да би са срѣснали, то негова милостъ би трѣбало да ви разкаже, че ние насмалко щѣхме да си извадиме очите или да изѣдѣме единъ другиго, че нашите частни интереси одавна вече сѫ изгнани изъ главите ни сѣко добро и народолюбиво помишление и че днесъ никой отъ насъ не мисли вече за своята народна особенностъ. Знаете ли вие, че днесъ въ Болградъ са намиратъ и такива хора, които чернатъ името даже и на покойни Мутева? Отъ насъ не може вече да са очѣква добро, за насъ не съществува надѣжда, за насъ нѣма спасение, защото въ сичко сме криви ние сами. Разбира са, че ако ние да не би продавале единъ другиго сами, то Болградъ би ималъ голѣма важностъ, както мислѣше и самъ покойни Мутевъ, не само за колонии, но и за цѣла България. А какво видиме ние? Нека господъ богъ ни избави отъ насъ самите! Боже мой, а какви бѣха едно време нашите надѣжди! Ние мислѣхме, че болгарската централна школа, която располага такива громадни срдства, ще да бѣде разсадница на българското образование, че нейните професоре ще да направатъ на книжвното поле чудеса, че нейните ученици ще да бѣдатъ апостоли на науката и на знанието и че Болградъ ще да бѣде записанъ съ златни букви въ историята на българската литература. Спромахъ Мутевъ! Не изпълниха са неговите велики планове. А помните ли защо и за какво бѣше купена печатницата? Ние мислѣхме, че нашите болгарски професоре ще да печататъ въ неа своите лекции и своите учени труди и че изъ нея ще да потече изобилна храна за българското развитие! Излъгахме са. Ако искате да чуете истината, то азъ трѣба да ви кажа, че днесъ Болградъ прилича като двѣ капки вода на нашите гробища, надъ които са не види и не усѣща нищо друго, освѣнъ вонѣщи газове и различни бурене. Професорете, които сѫ са завзѣле да образуватъ честни, умни и трудолюбиви граждани, сѫ са събрали въ Болградъ отъ колъ и отъ вѣже и съставили сѫ педагогически Содомъ и Гоморъ; началниците и управителите, които сѫ вѣщи въ педагогната до такава степенъ, до каквато е вѣщъ Серекъ-басантъ въ астрономията, сѫ раздѣжуркали школата и направили са я на буламачъ; най-послѣ, нашите критичаре и маханаджии, които отбиратъ отъ наука до толкова, до колкото и множество тѣхни граждани отъ юриспруденцията въ камерата, сѫ турили послѣдния камакъ на всепоглѣщающите гробища. Ето какво е положението на колонии, ето какви сѫ нашите велики подвиги, ето какво е нашето настояще. Сжнъ, сжнъ и сжнъ; мжрзель, мжрзель и мжрзель; неподвижностъ, неподвижностъ и неподвижностъ; смъртъ,

и смъртъ. Единственното наше движение, което са появява отъ време на време, са заключава въ това, че сѣки отъ насъ жѣлае да гризе кокалтъ, да играе глупави роли, да пѣлни съ лой шкембето си и да дръме идиотически. Въ послѣдните десетина години ние сжвсѣмъ вече са оподлихме.“ Професорътъ искаше да продължи своите обвинения, но ние го помолихме да замлъчи, защото даже и на мъртвите става тѣшко, когато глѣдатъ предъ сѣбъ си живи мъртвечи.“ Послѣ тие думи мъртвиятъ непременно трѣба да са скрие въ своятъ гробъ, защото ни единъ бездушень човѣкъ не може да остане на земята между говорящите същества послѣ първи пѣтли . . . Настава мъртва или гробова тишина . . . Но ето че излазя и месѣчината, и нейните блѣдни лучи освѣщаватъ кубето на голѣмата черкова, школата, каманете на новата черкова и новиятъ пазаръ; ето че пѣтлите захващатъ да са дератъ и да пѣлнатъ сжнливото царство съ своите разнообразни кукуриканета; ето че са успокояватъ даже и градските кучета, които сѫ лаяле до тая минута неизвѣстно защо и неизвѣстно противъ кого . . . Хайдете и ние да са върнеме дома си и да оставиме мъртавеците и тѣхните надгробни памѣтници, които не могатъ да ни кажатъ нищо повече, защото бѣдѣщето е покрито съ темна мъгла и не показва лицето си ни на най-опитните хора. Ако обичате, то хайдете да оставиме и Болградъ, хайдете да оставиме това мъртво царство, което са слави само съ своятъ пелинъ, хайдете да оставиме тие . . . Но чѣкайте, чѣкайте . . . Ние трѣба да поглѣнемъ своята послѣдняя дума, защото предъ насъ са появява такава едно чудо, което не може нито да са разкаже, нито да са опише! Представете си, че единъ отъ служителите на централната школа ви подава доволно дебѣла книжка и говори, че тая книжка ви е испроводена отъ Дра Начева. — „Какво, какво? Отъ кого е тая книжка? Отъ Дра Начева?“ викате вие. — „Отъ Дра Начева,“ повтаря служителтъ. Вие земате книгата, пипате я, тѣркате очите си, глѣдате я, четете заглавието ѝ . . . Книга, игиена, написана отъ Дра Начева! — „Това не може да бѣде, казвате най-послѣ рѣшително. — Или очите ми ма лжжатъ, или свѣтътъ е трѣгналъ да ходи нагоре съ краката, или $2+2$ не сѫ вече 4, а 5 или 6. Дръ Начевъ, за когото вѣкои отъ болгарските професоре ни даваха не твърде похвални отзиви, е написалъ цѣла книга, когато високоученните филологи, философи, педагози, историци и пр. праватъ анализъ само надъ пелинтъ или само надъ богатите невѣсти! Тѣй е то. Когато единъ човѣкъ е способенъ да направи нѣщо, т. е. да напише добра аритметика, то той може да бѣде даже и докторъ на медицината. „Той трѣба да си глѣда докторството и да лѣчи болните, а не да занимава професорска катедра,“ говорѣха преди една година болгарските критици, чегато науката е монополъ на Петра или на Павла! Но да видиме заслужва ли книгата на г-ня Начева похвала и рекомандация. По нашето миѣние, тая книжка, освѣнъ нѣколко твърде маловажни погрѣшки въ езикътъ, заслужва пѣлно одобрение. Изъ сичко са види, че г. Начевъ е употрѣбилъ голѣми усилия при съставлението на тая книга и че са е занимавалъ сериозно съ своятъ предметъ. Ние сме подпѣлно увѣрени, че нашите учители ще да обжриятъ на това ново сжчине-ние особенно внимание и че ще да са възползуватъ отъ него при своите школски занятия. Но книгата на Дра Начева може да принесе и друга косвенна полза, т. е. тя

може да подѣйствиа на болгарските професоре спасително и да ги изведе изъ тѣхниятъ легаргически смѣхъ. Дай, боже! Но ние казахме вече, че въ книгата на г-на Начева са срѣщатъ нѣкои и други орфографически погрѣшки. Така напримѣръ, на едно мѣсто той пише гърди, а на друго грѣди, на едно мѣсто държатъ, а на друго дражатъ и пр. Разбира се, че тие малки недостатоци не умаляватъ достойнството на самото дѣло.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

* Kohn, A. Alexander von Humboldt und das Judenthum. 1871 in 8°. Цѣната ѝ е 1½ талеръ. Тая книга заслужава особено внимание.

* Schrifttafeln, aus dem Nachlasse von I. F. v. Kopp, ergänzt und herausgegeben von Th. Sickel. Wien, 1871, Gerold's Sohn. (17 Bll. Imp.-u-qu-fol. mit 75 Text). Цѣната на тоя исторически полѣзлив сборникъ е 15 талира.

* Погледи у просвет и у историју света на земаљској површини. Панчево, 1855 г., in 8°, стр. 65. Цѣна ½ флоринтъ.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Единъ отъ нашите млади бѣлгарчета, г. Георги Григореско, родомъ изъ Александрия, защища преди нѣколко дена своята дисертация и получи степенъ докторъ на медицина.

* Въ Цариградъ е захваналъ да излазя бѣлгарски духовенъ вѣстникъ подъ заглавие „Въскресникъ“, който се редактирава отъ г-на Илия Христовича. Слѣдъ време ние са надѣяме да поговориме и за това явление.

* Сѣки е читалъ вече въ вѣстниците, че въ европейските градове происхождатъ доволно чѣсто пожаре отъ петролейтъ (газъ) и че това горюще вѣщество са гаси тврде тѣшко. Това е накарало Жордели да измисли такова срдѣство, което ослабѣва доволно значително силата на газѣтъ. Ако смѣсиме петролейтъ съ прахъ отъ сапунна трева (saponaria officinalis), то ще да получиме гѣста масса, която прилича на бѣла смола или на свинска масть. Това вѣщество са не разваля, гори съ слабъ пламникъ и не въспламенява са. Въ такавъ безопасенъ видъ ние можеме да държиме петролейтъ дѣто искаме и колкото искаме. Котато пожелаеме да му дадѣме неговиятъ първоначаленъ видъ, то сме длѣжни да капиеме въ него нѣколко капки фенолова или оцѣтна кислота. Слѣдъ малко време чистиятъ петролей ще да исплыва отгоре, а прахѣтъ на сапунната трева ще да падне като тиня на дното на сѣдѣтъ. Това явление, по миѣнието на Дюма, е тврде важно въ науката.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Ето че премина вече подовина годишното течение на в. „Знание“, а ние се още не получаваме отъ вѣжъ пари. Умоляватъ са нашите настоятели и препомеранти да бѣдатъ по-внимателни.

ПОДАРОЦИ.

Достоуважаемите наши родолюбци Г. Стефанъ Ив. Аженовъ, родомъ изъ Казанлъкъ, подарява 200 тѣла отъ книжката

Издатель Иванъ П. Аженовъ.

„Кирилъ и Методий“ за казанлъжките села (за село Чирганово 10, за Илишаре 10, за Харузово 25, за Ишиклие 25, за Селце 10 и за Армигалово 10. Остаталите ще да са раздадатъ на оние села, на които благодарсжди училищното попечительство въ Казанлъкъ); г. Япакъ и Хр. Касаровъ, родомъ изъ Едирне, подарява 200 екземпла ра отъ сѣщата книжка за бѣлгарските училища въ Едирне; г. Ганчо Григоровъ, родомъ изъ Сопотъ, подарява 200 книжки за училищата въ оние села, които са намиратъ около Сопотъ; г. Иванъ Христовъ Наневъ, родомъ изъ Казанлъкъ, подарява 100 тѣла (за учил. въ Куленската махала 40, за учил. въ Новата махала 10, за учил. въ Долна махала 10, за учил. въ Кѣренската махала 10, за учил. въ Калнакчийската махала 10 (въ градѣтъ Казанлъкъ), за учил. въ с. Ениче 10, и за учил. въ с. Мѣлденъ 10, (половината за мъжките и половината за женските дѣца); г. Георги Петровъ и чъ, родомъ изъ Трявна, подарява 20 екземплара за Трѣвненското училище и 50 за бѣдните училища въ Тракия и Македония (тие книги са даватъ подъ пѣлното расположение на „Бѣлгарското Благодѣтелно Дружество“ въ Цариградъ); г. Димитаръ Н. Грѣжъ и ковъ подарява 30 книжки за училищата въ Ески-Захара (половината за момичетата и половината за момчетата); г. Николъ Стапиславовъ подарява 70 книжки (за шуменските женско и мъжско училища по 25 и за селото Салманово 20). Отъ своята страна „Дружеството за распространение полѣзни знания“ подарява: На „Дружеството за бѣдните училища“ въ Цариградъ 1000 екземплара, на букурешкото бѣлгарско училище 50, на гуревското бѣл. училище 30, на Браилското бѣл. училище 50, на олтенишкото бѣл. училище 20, за селските училища въ видинския, въ бѣлограчкия, въ пиротския, въ нишкия и въ призренския округи 350, за ахелобургаските села и за градѣтъ 200 и за различни лица и учебни завѣдени 300; г. Илия А. Ивановъ, родомъ изъ Свищовъ, подарява 50 екземплара (25 за мъжското и 25 за дѣвическото училища въ горната махала въ Свищовъ).

Дѣловодителъ на Бѣлгарското Дружество за
распр. пол. знания

Д. П. Ивановъ.

— Г. Прождо Тодоровъ Топаловъ подарява едно годишно течение отъ в. „Знание“ за женското дружество въ с. Коприщица.

ИЗВѢСТІЕ.

отъ

„БѢЛГАРСКОТО КНИЖЕВНО ДРУЖЕСТВО.“

Главното годишно сѣбрание на „бѣлгарското книжевно дружество“ ще стане и тая година, както обикновено става сѣкога, на 25. Юли.

Умоляватъ са сичките общини и частни лица, които, спорѣдъ 50 чл. на уставѣтъ на дружеството, иматъ право да присѣдствуватъ на гл. годишно сѣбрание, да благоволятъ и испроводатъ въ Браила за тая цѣль своите пѣлномошци представители.

Понеже дружеството, въ особенностъ на тѣзгодишното главно сѣбрание, има да разгѣжда важни въпроси за своятъ напѣдокъ, за да не посрѣщне затруднение въ дѣянията си поради непѣлнотата на главното сѣбрание, желателно е сичките членове да зематъ това въ внимание и овреме да испроводатъ или назначатъ въ Браила своите представители.

Браила, 1. Юли 1875 год.

Дѣловодителъ

Т. Пѣйовъ.

Въ печатницата „Знание.“